

Aan: de leden van Gedeputeerde Staten
Postbus 122
9400 AC Assen

Assen, 15 februari 2007
Ons kenmerk: 07.023/32000117.01?SW/HPB/HL
Behandeld door: drs. H.G. Parker Brady (0592) 365245
Onderwerp: aanbieding rapport Tussentijds Sociaal Rapport Drenthe 2006

Geachte college,

Met genoegen bieden wij u het rapport *'Tussentijds Sociaal Rapport Drenthe 2006'* aan. Dit rapport geeft een actuele stand van zaken weer van de sociale schets van Drenthe en vult leemten in het Sociaal Rapport 2003 aan met enkele actuele thema's in Drenthe.

Wij laten het onderzoeksrapport vergezeld gaan van een begeleidingsbrief, die u 'in een oogopslag' de belangrijkste kenmerken van het onderzoek laat zien.

Na ambtelijk overleg is afgesteld dat de beleidsafdeling CW u op 13 maart a.s. een ambtelijk advies voorlegt over dit rapport.

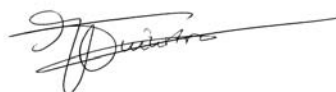
Wij hopen dat de resultaten van het onderzoek u kunnen ondersteunen bij de verdere vormgeving en inhoud van uw beleid.

Hoogachtend,

Bestuurscommissie Onderzoek Cultuur, Welzijn en Zorg

prof. dr. S. Waslander,
voorzitter

dr. J. Tuinstra,
ambtelijk secretaris

i.a.a. de leden van Provinciale Staten

Begeleidingsbrief

Naam en titel onderzoek

Tussentijds Sociaal Rapport Drenthe 2006

Inhoudelijk opdrachtgever

Gedeputeerde Staten van Drenthe

Aanleiding/onderzoeksvraag/relatie met beleid

Eind 2005 heeft het IPO-bestuur afgesproken dat eind 2006 'updates' van de provinciale sociale rapporten zullen worden uitgebracht. Ook GS van Drenthe hebben besloten een update van het Sociaal Rapport 2003 uit te laten brengen, het Tussentijds Sociaal Rapport 2006. Dit rapport geeft een actuele stand van zaken weer van de sociale schets van Drenthe, vult leemten in het Sociaal Rapport 2003 aan met de thema's 'armoede en sociale uitsluiting', 'sportdeelname van mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking' en 'vermaatschappelijking van zorg'. Ook wordt de jeugdwerkloosheid en de situatie in de jeugdzorg gemeten n.a.v. het Meerjarenevaluatieplan.

Gegevensverzameling

De sociale schets van Drenthe en de gekozen thema's zijn geactualiseerd met informatie van het Drents Panel en met bestaande gegevens. Voor het monitoren van de indicatoren over jeugdzorg en jeugdwerkloosheid zijn bestaande informatiebronnen gebruikt.

Conclusies

De Drentse bevolking is sinds 2003 minder sterk gegroeid dan in de vergelijkbare periode voor 2003. De vergrijzing zet in 2006 door. De samenstelling van de huishoudens in Drenthe krijgt steeds meer overeenkomsten met die van Nederland. Het aantal allochtonen in Drenthe is sinds 2003 gedaald als gevolg van een strenger vluchtelingenbeleid en verhuizing buiten Drenthe. Het gemiddelde opleidingsniveau van de Drent is gestegen met uitzondering van Zuidoost Drenthe. De onderwijsprestaties van de Drentse leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs komen overeen met de gemiddelde cijfers in Nederland.

Het aantal huishoudens met een laag inkomen in Drenthe is sinds 2003 gegroeid. In Drenthe doen relatief veel huishoudens een aanvraag voor bijzondere bijstand of schuldhulpverlening. Drenten hebben vaker informele sociale contacten met familie en vrienden, hebben vaker bij landelijke verkiezingen gestemd, zijn meer betrokken bij hun buurt, hebben minder de wens om te verhuizen en zijn meer tevreden over hun woonomgeving dan elders in het land.

Mensen met lichte lichamelijke beperkingen in Drenthe nemen even vaak deel aan sportieve activiteiten en zijn vaker lid van een sportvereniging dan elders in Nederland.

Bij een grote meerderheid van de Drentse bevolking bestaat een positieve houding ten opzichte van mensen met een beperking in hun dagelijkse leefomgeving. De bereidheid om hulp te verlenen of hulp te ontvangen van mensen met een beperking is wat lager.

Het aantal aanmeldingen bij Bureau Jeugdzorg Drenthe is toegenomen in de periode 2002-2004 en in 2005 stabiel gebleven. Het aandeel jeugdige werklozen van de groep niet-werkende werkzoekenden in Drenthe is sinds 2003 gedaald van 9,2% naar 5,6%. Dit percentage ligt boven het landelijk gemiddelde.

Nadere informatie is in te winnen bij: drs. H.G. Parker Brady.

07. 021/32000117.01/HPB/HL

TUSSENTIJD
SOCIAAL RAPPORT DRENTHE
2006

Colofon:

Onderzoek en rapportage: drs. H.G. Parker Brady
dr. J. Tuinstra
Met medewerking van: H. Plat-Lieben
Uitgave: Provincie Drenthe
Bestuurscommissie OCWZ
Postbus 122
9400 AC Assen

Kenmerk: 06.068/32000117.01/HPB/HL

Datum: december 2006

Auteursrecht voorbehouden.

© Copyright 2006, Bestuurscommissie OCWZ

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij de Bestuurscommissie Onderzoek Cultuur, Welzijn en Zorg van de provincie Drenthe. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en/of publicatie in een andere vorm dan deze uitgave is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de Bestuurscommissie OCWZ.

INHOUD

pagina

Samenvatting	5
1. Inleiding	9
1.1 Inleiding	9
1.2 Achtergrond en aanleiding	9
1.3 Doel en vraagstellingen	10
1.4 Leeswijzer	10
<i>Deel 1</i>	11
2. Algemene sociale schets van de Drentse burgers	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Bevolking, huishoudsamenstelling en etniciteit	13
2.3 Arbeidsmarkt, arbeidsparticipatie en opleidingsniveau	17
2.4 Regionale economie en werkgelegenheid	20
2.5 Inkomen	21
2.6 Wonen	22
2.7 Onderwijs	24
<i>Deel 2</i>	27
3. Armoede en sociale uitsluiting	29
3.1 Inleiding	29
3.2 Armoede in financiële zin	29
3.2.1 Inleiding	29
3.2.2 Huishoudens met lage inkomens	30
3.2.3 Huishoudens met bijstandsuitkering of bijzondere bijstand	31
3.2.4 Schuldhulpverlening	33
3.2.5 Rondkomen, betalingsachterstanden en noodzakelijke uitgaven	34
3.3 Sociale uitsluiting	36
3.3.1 Inleiding	36
3.3.2 Sociale participatie, een mogelijk tekort	36
3.3.3 Normatieve integratie en rechten van sociaal burgerschap	38

4. Sportparticipatie van mensen met een beperking in Drenthe	41
4.1 Inleiding	41
4.2 Deelname van mensen met een lichamelijke beperking aan sportieve activiteiten	41
4.3 Deelname van mensen met een verstandelijke beperking aan sportieve activiteiten	43
4.4 Aantal aangesloten verenigingen en leden bij NebasNsg	44
4.5 (Top)sportevenementen voor mensen met een beperking in Drenthe en Nederland	44
5. Vermaatschappelijking van de zorg, enkele opinies	47
5.1 Inleiding	47
5.2 Opinies over vermaatschappelijking van zorg	47
 <i>Deel 3</i>	 51
6. Jeugdzorg en jeugdwerkloosheid	53
6.1 Inleiding	53
6.2 Aanmeldingen in de jeugdzorg	53
6.3 Doorlooptijd	55
6.4 Indicaties voor jeugdzorg en gemiddeld wachttijd voor het verkrijgen van jeugdzorg	56
6.5 Jeugdwerkloosheid	57
 Conclusies	 59
 Literatuurlijst	 63
 Bijlagen	 67

Samenvatting

Dit Tussentijds Sociaal Rapport Drenthe 2006 verschijnt als tussentijdse rapportage tussen het Sociaal Rapport 2003 en het nog te verschijnen Sociaal Rapport 2008. De rapportage is uitgevoerd door het Onderzoeksbureau Cultuur, Welzijn en Zorg in opdracht van Gedeputeerde Staten van Drenthe. De reden dat dit tussentijds rapport nu verschijnt, is de afspraak van het IPO-bestuur dat eind 2006 'updates' van het sociaal rapport zullen verschijnen met het oog op de provinciale verkiezingen van maart 2007.

De vraagstellingen

In dit rapport staan de volgende drie vraagstellingen centraal:

1. Wat is de algemene sociale schets van de Drentse burgers in 2006?
2. Wat is de stand van zaken voor de thema's armoede en sociale uitsluiting, sportdeelname van mensen met een beperking en vermaatschappelijking van de zorg?
3. Wat is de stand van zaken van het provinciale beleid op het terrein van jeugdzorg en jeugdwerkloosheid?

Wijze van beantwoorden

Op basis van gegevens uit bestaande informatiebronnen is de sociale schets van Drenthe geactualiseerd. Waar mogelijk is de actuele informatie vergeleken met de informatie uit het Sociaal Rapport 2003. De tweede vraagstelling is beantwoord door enerzijds data-analyse van bestaande gegevens en anderzijds door informatie van het Drents Panel. Voor het beantwoorden van de laatste vraagstelling heeft een meting plaatsgevonden van een gedeelte van de indicatoren over jeugdzorg en jeugdwerkloosheid uit het "Meerjarenevaluatieplan". Hiervoor zijn bestaande informatiebronnen gebruikt.

Sociale schets

De Drentse bevolking laat sinds 2003 een minder sterke groei zien dan in de periode daarvoor. Dit is het gevolg van een dalend geboorteoverschot en een sterk geslonken positief migratiesaldo. De vergrijzing in Drenthe zoals die was gesignaleerd in het Sociaal Rapport 2003 zet ook nu nog door. De samenstelling van de huishoudens in Drenthe krijgt steeds meer overeenkomsten met die van de rest van Nederland. Het aandeel eenpersoonshuishoudens neemt toe en het aandeel gehuwden/ samenwonenden neemt af. Het aantal allochtonen in Drenthe is sinds 2003 gedaald als gevolg van een strenger vluchtelingenbeleid en verhuizing buiten Drenthe. De werkloosheid in Drenthe nam tussen 2002 en 2005 toe en het verschil met Nederland werd groter in het nadeel van Drenthe. Dit was met name het gevolg van een achterblijvende economische groei. Positieve ontwikkelingen zijn de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen en ouderen en een verdere verbetering van het gemiddelde opleidingsniveau van de volwassen Drent. In Zuidoost Drenthe is het aandeel lager onderwijs onder de bevolking nog steeds relatief hoog. Drenten hebben tussen 2000 en 2003 meer te besteden gekregen en het verschil met de rest van Nederland is enigszins kleiner geworden. In de periode 2002-2005 zijn in Drenthe gemiddeld bijna 2.000 nieuwbouwwoningen per jaar gerealiseerd. Dit aantal ligt nog iets onder de bouwruimte per jaar volgens het eerste Provinciaal Omgevingsplan. De onderwijsprestaties van Drentse basisschoolleerlingen wijken weinig af van het landelijk

gemiddelde met uitzondering van Zuidoost Drenthe. De onderwijsprestaties van de Drentse leerlingen in het voortgezet onderwijs liggen vaker rond het landelijk gemiddelde dan in de rest van Nederland.

Armoede en sociale uitsluiting

Het aantal huishoudens met een laag inkomen in Drenthe is sinds 2003 gegroeid na een daling in de jaren voor 2003. Ten opzichte van de rest van Nederland heeft Drenthe een iets geringer aandeel lage inkomens, langdurige lage inkomens en bijstandsgerechtigden. In Drenthe doen relatief meer huishoudens een aanvraag voor bijzondere bijstand of een aanvraag voor schuldhulpverlening dan in de rest van Nederland, maar het gaat gemiddeld om een lager bedrag. Een klein deel (7%) van de Drenten kan (heel) moeilijk rondkomen en een zeer klein deel (2%) geeft aan een betalingsachterstand te hebben gehad in het afgelopen jaar. Dit wijkt niet af van de rest van Nederland. Het deel van de Drenten dat aangeeft onvoldoende geld te hebben voor primaire levensbehoeften is kleiner dan landelijk. De groep Drenten met een tekort aan sociale participatie is klein. Drenten hebben vaker informele sociale contacten met familie en vrienden dan in de rest van Nederland. Drenten zijn ook relatief vaker lid van een vereniging. Een kleine groep van de Drenten heeft te maken met onvoldoende normatieve integratie en/of onvoldoende toegang tot rechten van sociaal burgerschap. Drenten hebben vaker bij landelijke verkiezingen gestemd, zijn meer betrokken bij hun buurt, hebben minder de wens om te verhuizen en zijn meer tevreden over hun woonomgeving dan elders in het land.

Sportparticipatie van mensen met een beperking

Mensen met lichamelijke beperkingen in Drenthe nemen even vaak deel aan sportieve activiteiten als elders in Nederland. Drenten met lichamelijke beperkingen zijn wat vaker lid van een sportvereniging met uitzondering van de mensen met matige of ernstige beperkingen. Deze gegevens dateren uit 1999 en de situatie kan inmiddels zijn veranderd. Ook mensen met een verstandelijke beperking zijn in Nederland vaak lid van een sportvereniging die zich speciaal richt op de doelgroep. Sinds 1990 heeft het aantal takken van georganiseerde aangepaste sport zich in grote mate verspreid over Nederland. Het aantal verenigingen voor mensen met lichamelijke of verstandelijke beperkingen en chronisch zieken is landelijke sterk toegenomen. Sinds 2003 worden vele evenementen georganiseerd rond topsport en breedtesport voor mensen met een beperking in Drenthe.

Vermaatschappelijking van de zorg

De resultaten van het Drents Panel laten zien dat een grote meerderheid (70-80%) van de Drentse bevolking een positieve houding heeft ten opzichte van plannen om mensen met een beperking in hun buurt te laten wonen of om bij boodschappen door een medewerker met een beperking te worden geholpen. Als het gaat om de bereidheid om hulp te verlenen aan een buurman/-vrouw met een beperking of om het meedoen aan klusjes door een buurtbewoner met een beperking is men wat minder uitgesproken positief. Een groot deel van de Drents Panelleden weet het dan niet of stelt zich neutraal op. Bij de gepresenteerde resultaten past een kanttekening die zich richt op de algemene insteek van de stellingen aan het Drents Panel. Om verder beleid te kunnen ontwikkelen op het gebied van vermaatschappelijking van zorg is meer specifieke informatie nodig. Informatie bijvoorbeeld over de verschillende doelgroepen van vermaatschappelijking van zorg en informatie over

het verschil tussen individuen en groepen. Het Sociaal Rapport 2008 beoogt deze informatie te geven.

Jeugdzorg

Het aantal aanmeldingen door jeugdigen en/ of hun ouders, verzorgers bij Bureau Jeugdzorg Drenthe is zowel in absolute aantallen en gerelateerd aan het aantal jeugdigen toegenomen in de periode 2002-2004 en stabiel gebleven in 2005. Ook het aantal meldingen voor onderzoek bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling is gestegen. In Drenthe hoefden cliënten in 2004 gemiddeld minder lang te wachten op een besluit door BJD over hun recht op jeugdzorg dan bij andere BJ's in het land. In 2005 was de gemiddelde doorlooptijd zeer hoog ten gevolge van de invoering van de Wet op de Jeugdzorg. In 2006 is de gemiddelde doorlooptijd gedaald naar 127 kalenderdagen. De gemiddelde wachttijd op geïndiceerde jeugdzorg was voor cliënten in Drenthe in 2003 en 2004 korter dan in de rest van Nederland. De groep wachtenden, die al langer dan de wettelijke norm van 45 dagen wacht, was in 2004 relatief wat groter en in 2005 nagenoeg gelijk aan het landelijke cijfer. Bij het AMK Drenthe was de wachttijd in 2004 en 2005 voor de afronding van het onderzoek daarentegen langer dan bij de landelijke AMK's.

Jeugdwerkloosheid

Het aandeel jeugdige werklozen in Drenthe is sinds eind 2003 gedaald van 9,2% naar 5,6% van de groep niet-werkenden werkzoekenden. Het Drentse percentage jeugdwerkloosheid ligt echter gedurende de hele periode boven het landelijke percentage.

1. Inleiding

1.1 Inleiding

Dit rapport is een tussentijdse rapportage tussen het eerder verschenen Sociaal Rapport 2003 (Parker Brady, 2004) en het nog te verschijnen Sociaal Rapport 2008¹. De tussentijdse rapportage is een opdracht van het college van Gedeputeerde Staten van Drenthe en bestaat uit drie onderdelen: (1) de sociale schets van Drenthe in 2006 vergeleken met 2003; (2) actuele thema's waarin het Sociaal Rapport 2003 niet voorzag; (3) informatie over relevante indicatoren uit het "Meerjarenevaluatieplan" (Parker Brady, 2006). De drie onderdelen vormen de basis voor de drie centrale vraagstellingen in dit rapport en worden als drie afzonderlijke delen gepresenteerd.

1.2 Achtergrond en aanleiding

Achtergrond van provinciale Sociale Rapporten

In 2002 adviseerde de Commissie Simons om het toekomstige sociaal beleid van provincies een duidelijker plaats te geven. Het periodiek uitbrengen van een provinciaal Sociaal Rapport is daarvoor een belangrijk instrument (Commissie Simons, 2002). Drenthe bracht als eerste provincie een Sociaal Rapport 2003 uit zoals de Commissie Simons dat bedoelde (Parker Brady, 2004). Het Sociaal Rapport 2003 fungeerde als onderlegger voor de sociale agenda "Mensen in het Middelpunt 2005-2008" (Provincie Drenthe, 2004b). De meeste andere provincies brachten daarna een eigen sociaal rapport uit en volgden daarin ook in meer of mindere mate de gezamenlijk overeengekomen thema's 'diversiteit', 'modern burgerschap', 'vermaatschappelijking van de zorg', 'zorg om de jeugd' en 'leefbaarheid en veiligheid' (Parker Brady & Verkaar, 2003).

Aanleiding voor het tussentijds Sociaal Rapport 2006

Eind 2005 heeft het IPO-bestuur afgesproken dat eind 2006 'updates' van de sociale rapporten zullen worden uitgebracht. Ook GS van Drenthe hebben besloten een update van het sociaal rapport 2003 uit te laten brengen, het tussentijds Sociaal Rapport 2006. Het onderzoeksbureau CWZ voert deze tussentijdse rapportage uit en sluit daarbij aan bij de planning van het IPO: voor de provinciale verkiezingen van maart 2007. Ook sluit het onderzoeksbureau zoveel mogelijk aan bij de indicatoren die zijn opgesteld in een advies van een ambtelijke werkgroep van het Provinciaal Platform Onderzoekers van de Vereniging voor Statistiek en Onderzoek (Verkaar, 2006). Naast de geadviseerde indicatoren is in overleg met de opdrachtgever een afbakening en operationalisatie bepaald die aansluit bij de drie eerder genoemde onderdelen: (1) de sociale schets van Drenthe in 2006 vergeleken met 2003; (2) actuele thema's waarin het Sociaal Rapport 2003 niet voorzag; (3) informatie over relevante indicatoren uit het "Meerjarenevaluatieplan".

---

¹ Opgenomen in het Statienstuk 2006-258 "Ontwerp onderzoeksprogramma 2007/2008 OCWZ".

1.3 Doel en vraagstellingen

Doel

Sociale Rapporten in algemene zin, en ook het huidige tussentijdse Sociaal Rapport 2006, beogen bij te dragen aan de versterking van het sociale beleid in de provincie. Deze huidige rapportage speelt een rol in de discussie en het denken over sociale ontwikkelingen in Drenthe en vormt een opmaat voor de nieuw te formuleren sociale agenda van Drenthe. Meer concreet kent het tussentijds Sociaal Rapport 2006 twee hoofddoelen en een nevendoeel. In de eerste plaats geeft het rapport een actuele stand van zaken weer van de sociale schets van Drenthe, zoals die eerder is beschreven in het Sociaal Rapport 2003. Daardoor is ook een vergelijking mogelijk tussen 2003 en de huidige sociale schets. In de tweede plaats geeft het rapport informatie over relevante en actuele thema's voor het provinciaal sociaal beleid dat nog ontbrak in het Sociaal Rapport 2003. Het gaat hierbij om de thema's 'armoede en sociale uitsluiting', 'sportdeelname van mensen met een beperking' en 'vermaatschappelijking van de zorg'. Als derde heeft deze rapportage als nevendoeel om onderdelen uit het Meerjarenevaluatieplan (Parker Brady, 2006) te monitoren, te weten over jeugdzorg en jeugdwerkloosheid.

Vraagstellingen

1. Wat is de algemene sociale schets van de Drentse burgers in 2006?
2. Wat is de stand van zaken voor de thema's armoede en sociale uitsluiting, sportdeelname van mensen met een beperking en vermaatschappelijking van de zorg?
3. Wat is de stand van zaken van het provinciale beleid op het terrein van jeugdzorg en jeugdwerkloosheid?

1.4 Leeswijzer

Dit rapport is opgebouwd aan de hand van de hierboven genoemde drie vraagstellingen, verdeeld in drie afzonderlijke delen. Per deel wordt genoemd wat de relatie is met het huidige provinciaal beleid en welke informatie en bronnen zijn gebruikt om de vraagstelling te beantwoorden. Deel 1, hoofdstuk (h.) 2, is een algemene sociale schets van Drenthe met informatie over bevolking, huishoudsamenstelling en etniciteit, arbeidsmarkt, arbeidsparticipatie en opleidingsniveau, regionale economie en werkgelegenheid, inkomen, wonen en onderwijs. Naast informatie over Drenthe worden ook landelijke gegevens gepresenteerd en voor onderdelen gegevens voor de verschillende Drentse gemeenten. Waar mogelijk worden vergelijkingen gemaakt tussen 2003 en nu. Deel 1 is gebaseerd op bestaande informatiebronnen. Deel 2 gaat in op de thema's armoede en sociale uitsluiting (h. 3), sportdeelname van mensen met een beperking (h. 4) en vermaatschappelijking van zorg (h. 5). Voor de hoofdstukken 3 en 5 is naast bestaande informatiebronnen ook het Drents Panel benaderd om informatie te verzamelen over sociale uitsluiting en over meningen rondom vermaatschappelijking van zorg. Deel 3, h. 6, geeft een invulling voor de onderwerpen 'jeugdzorg' en 'jeugdwerkloosheid' aan de geformuleerde indicatoren uit het 'Meerjarenevaluatieplan Mensen in het Middelpunt en de Kunst van het Combineren'. Daarvoor worden in h. 6 bestaande informatiebronnen gebruikt. De rapportage wordt afgesloten met een enkele conclusies waarin per onderdeel.

Deel 1

Onderzoeksvraag 1:

Wat is de algemene sociale schets van de Drentse burgers in 2006?

Relatie met provinciaal sociaal beleid:

Actualisering en vergelijking van de algemene sociale schets in het Sociaal Rapport 2003

Informatie en bronnen:

Centraal Bureau voor de Statistiek (statline.cbs.nl)

Centrum voor Werk en Inkomen (www.cwinet.nl)

Drenthe in cijfers, uitgave provincie Drenthe (jaargangen 2002 tot en met 2005)

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
(www.vrom.nl/huursubsidiecijfers_in_beeld)

Inspectie van het Onderwijs (www.inspectieonderwijs.nl)

2. Algemene sociale schets van de Drentse burgers

2.1 Inleiding

Hoe ziet in 2006 de algemene sociale schets van Drenthe eruit en wat is er veranderd ten opzichte van de schets in het Sociaal Rapport 2003? Deze vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord. Cijfermatige informatie van Drenthe en Nederland wordt gegeven over bevolking, huishoudsamenstelling en etniciteit (2.2), arbeidsmarkt, arbeidsparticipatie en opleidingsniveau (2.3), regionale economie en werkgelegenheid (2.4), inkomen (2.5), wonen (2.6) en onderwijs (2.7). Waar mogelijk worden vergelijkingen gemaakt tussen 2003 en nu.

2.2 Bevolking, huishoudsamenstelling en etniciteit

Sinds het verschijnen van het Sociaal Rapport 2003 in maart 2004 is de bevolking van Drenthe gestegen met ca. 2.000 personen (+0,4%) naar 483.369 in 2005. In vergelijking tot de voorgaande periode 1998-2003 is de gemiddelde bevolkingsgroei in de periode 2004-2005 geringer. Hiervoor zijn twee oorzaken aan te wijzen. In de eerste plaats vertoont het geboorteoverschot een licht dalende tendens. Het geboorteoverschot is het saldo van het aantal levendgeborenen en het aantal sterfgevallen per jaar. Het geboorteoverschot was in 2003 1.021 en in 2004 913. In de tweede plaats is het hoge positieve migratiesaldo van eind jaren negentig van de vorige eeuw/begin deze eeuw sterk geslonken. Dit is het gevolg van het strenge vluchtelingenbeleid van het Rijk. In vier gemeenten (Noordenveld, Meppel, Borger-Odoorn en De Wolden) is zelfs sprake van een daling van het aantal inwoners (zie tabel 2.1). De oorzaak van de daling ligt in een negatief migratiesaldo tussen 2003 en 2005. Er hebben zich minder inwoners gevestigd in de gemeente dan er uit de gemeente zijn vertrokken. In de andere acht gemeenten is het aantal inwoners wel toegenomen. De toename is het grootst in de gemeente Assen met een bevolkingsgroei van 1.178 personen (+1,9%). De bevolkingsdichtheid, dat is het aantal inwoners per km², in Drenthe is nagenoeg gelijk gebleven. Alleen de gemeenten Assen en Hoogeveen telden in 2005 per vierkante kilometer relatief meer personen dan in 2003 (Provincie Drenthe, 2006a).

Tabel 2.1 Bevolkingsomvang en bevolkingsdichtheid, in 2005 en 2003, 1 januari 2005

regio's	aantal inwoners		bevolkings- groei	aantal inwoners per km ²	
	2003	2005		2003	2005
Aa en Hunze	25.305	25.329	+0,1%	91	91
Assen	61.577	62.755	+1,9%	750	764
Borger-Odoorn	26.440	26.327	-0,4%	96	96
Coevorden	36.008	36.086	+0,2%	121	122
Emmen	108.198	108.617	+0,4%	321	322
Hoogeveen	53.312	53.886	+1,1%	417	422
Meppel	30.588	30.397	-0,6%	549	546
Midden-Drenthe	32.826	32.948	+0,4%	96	97
Noordenveld	31.936	31.712	-0,7%	159	158
Tynaarlo	31.998	32.301	+0,9%	223	225
Westerveld	19.097	19.131	+0,2%	68	69
De Wolden	23.969	23.844	-0,5%	107	106
Drenthe	481.254	483.369	+0,4%	182	183
Nederland	16.192.572	16.305.526	+0,7%	479	483

Bron: CBS Statline

De in het Sociaal Rapport 2003 gesignaleerde vergrijzing van de bevolking zet door (zie bijlage 3 tabel A.1). Het aandeel 65-plussers is verder gestegen van 15,6% in 2003 naar 16,4% in 2005. Ook het aandeel 45-64 jarigen is in dezelfde periode gestegen van 26,9% naar 28,3%. De meest vergrijzde gemeenten zijn Westerveld, Tynaarlo en Noordenveld. Het aandeel 0-19 jarigen in Drenthe ligt rond het landelijk gemiddelde. Relatief veel jongeren wonen in de gemeenten De Wolden, Assen en Midden-Drenthe.

De bovengenoemde ontwikkelingen worden ook zichtbaar in termen van de grijze en groene druk. De grijze druk is de verhouding tussen het aantal 65-plussers ten opzichte van de categorie 20-64 jarigen (bevolking op werkzame leeftijd) en de groene druk is de verhouding tussen het aantal 0-19 jarigen ten opzichte van de categorie 20-64 jarigen. De grijze druk in Drenthe (27,1%) is relatief hoog in vergelijking tot de rest van Nederland (22,8%) (zie tabel 2.2). De gemeenten Westerveld, Tynaarlo en Noordenveld hebben een relatief hoge grijze druk, de gemeenten Assen en Meppel scoren relatief laag. De groene druk in Drenthe ligt rond het landelijk niveau van 40%. De gemeenten De Wolden en Tynaarlo hebben een relatief hoge groene druk. De som van de grijze en groene druk wordt uitgedrukt als demografische druk. Deze is in Drenthe gestegen sinds 1995, van 64,2% naar 68,2% (zie figuur 2.1). De demografische druk is het hoogst in de gemeenten Tynaarlo, Westerveld en De Wolden. De demografische druk geeft een indruk van de mate waarin de 'werkenden' moeten voorzien in het onderhoud van de 'niet-werkenden' (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2003)

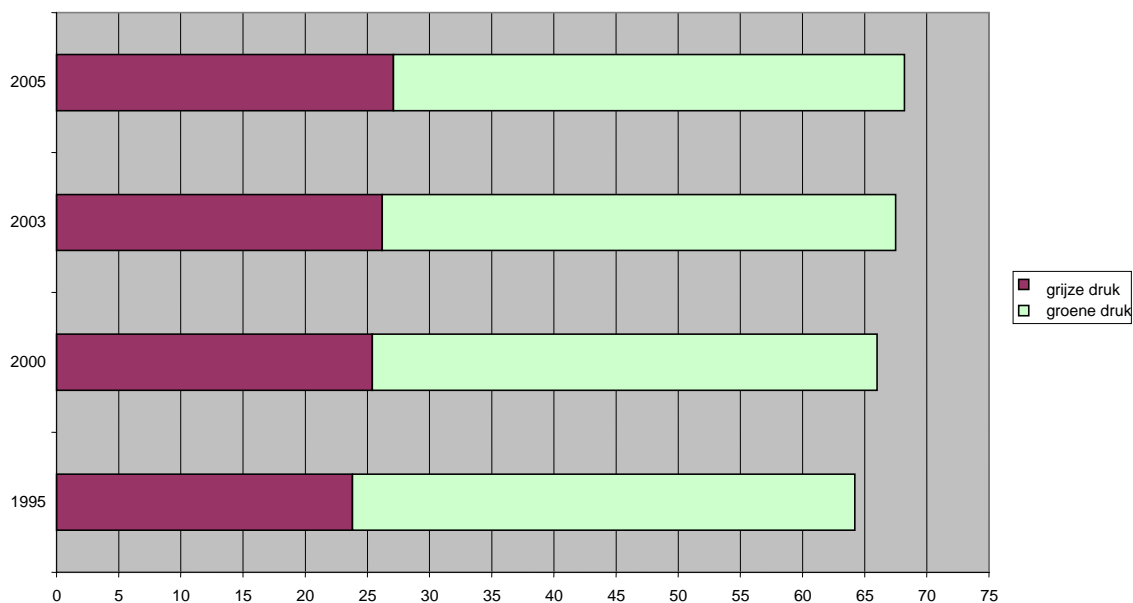
Tabel 2.2 Groene en grijze druk bevolking, 2005

gemeenten	demografische druk		
	totale druk	grijze druk*	groene druk**
	%	%	%
Aa en Hunze	68,5	29,3	39,2
Assen	65,7	23,2	42,5
Borger-Odoorn	65,8	25,8	39,9
Coevorden	68,5	28,1	40,4
Emmen	65,9	26,4	39,4
Hoogeveen	68,4	26,5	41,9
Meppel	63,5	23,6	39,9
Midden-Drenthe	68,4	26,2	42,2
Noordenveld	71,1	30,1	40,9
Tynaarlo	76,6	32,9	43,8
Westerveld	74,7	34,5	40,1
De Wolden	73,7	28,9	44,8
Drenthe	68,2	27,1	41,1
Nederland	62,6	22,8	39,8

* grijze druk: verhouding tussen het aantal 65-plussers ten opzichte van de categorie 20-64 jarigen.

** groene druk: verhouding tussen het aantal 0-19 jarigen ten opzichte van de categorie 20-64 jarigen.

Bron: CBS Statline

Figuur 2.1 Demografische druk bevolking Drenthe 1995-2005

Huishoudsamenstelling

De samenstelling van de huishoudens in Drenthe krijgt steeds meer overeenkomsten met het landelijke beeld (zie tabel 2.3). Het aandeel éénpersoonshuishoudens groeit gestaag, van 53.675 in 2002 (27,3%) naar 56.596 huishoudens (28,2%) in 2005 (zie ook bijlage 3 tabel A2). Ook het aandeel éénoudergezinnen is licht gestegen tussen 2002 en 2005 van 4,9% naar 5,3%. Het aandeel gehuwden/samenwonenden is in Drenthe nog steeds hoog in vergelijking tot

Nederland. Het aandeel gehuwden/samenwonenden zonder kinderen is 34,0% en met kinderen 32,1%.

Op gemeenteniveau vallen de volgende zaken op uit tabel 2.3. De gemeente Assen telt relatief de meeste éénpersoonshuishoudens (33,2%). Dat is vergelijkbaar met het landelijke cijfer. In de gemeente Tynaarlo is de grootste toename van het aandeel éénpersoonshuishoudens tussen 2002 en 2005 waarneembaar van 25,2% naar 27,4%. De gemeente Borger-Odoorn wijkt het meest af van het landelijke beeld wat huishouden betreft. Dat was in 2002 ook het geval.

Tabel 2.3 Type huishoudens 2005 (percentages)

	gehuwd/ samenwonend: geen kinderen	gehuwd/ samenwonend: wel kinderen	éénouder- gezinnen	éénouder- gezinnen: 2 kinderen of meer	éénper- soonshuis- houden	overig huishou- den	Totaal
Aa en Hunze	38,5	32,8	2,4	1,6	24,4	0,3	100
Assen	30,3	29,6	3,7	2,8	33,2	0,4	100
Borger-Odoorn	38,2	34,3	2,7	1,9	22,6	0,3	100
Coevorden	34,8	33,1	3,1	2,0	26,6	0,4	100
Emmen	33,2	31,6	3,4	2,5	28,8	0,5	100
Hoogeveen	32,0	33,1	3,2	2,4	28,8	0,4	100
Meppel	31,4	30,2	3,0	2,4	32,6	0,4	100
Midden- Drenthe	34,9	34,8	2,7	1,8	25,4	0,3	100
Noordenveld	36,8	31,3	2,8	1,8	27,0	0,3	100
Tynaarlo	35,5	31,9	2,7	2,1	27,4	0,3	100
Westerveld	37,9	30,5	2,3	1,5	27,5	0,3	100
De Wolden	34,9	36,6	2,3	1,9	24,0	0,3	100
Drenthe	34,0	32,1	3,1	2,2	28,2	0,4	100
Nederland	29,1	29,4	3,7	2,6	34,5	0,7	100

Bron: CBS Statline

Allochtonen

Drenthe is en blijft een provincie met een hoog aandeel autochtonen. Het aantal allochtonen is zowel absoluut als relatief gedaald in Drenthe tussen 2003 en 2005. Tussen 2003 en 2005 zijn per saldo ca. 1.500 allochtonen vertrokken uit hun gemeente naar andere gemeenten in en buiten Drenthe (zie tabel 2.4). Een deel zal naar verwachting in Drenthe zijn gebleven, maar een ander deel is verhuisd naar gemeenten in buurprovincies en naar de Randstad. In de gemeenten Assen, Emmen, Hoogeveen en Tynaarlo is het aantal niet-westerse allochtonen in de periode 2003-2005 toegenomen. Het aandeel allochtonen (aantal per 1.000 inwoners) is het hoogst in de vier HEMA-gemeenten. Hier wonen ook de meeste niet-westerse allochtonen in Drenthe, namelijk 74% van het totaal.

Tabel 2.4 Allochtonen per gemeente naar herkomst, 2003 en 2005

gemeenten	niet-westers totaal		westers totaal		Totaal		per 1.000 inwoners
	2003	2005	2003	2005	2003	2005	in 2005
Aa en Hunze	452	317	1.050	958	1.502	1.275	5,0
Assen	3.498	3.562	5.094	5.137	8.592	8.699	13,9
Borger-Odoorn	259	305	979	995	1.238	1.300	4,9
Coevorden	962	803	1.974	1.923	2.936	2.726	7,6
Emmen	3.769	4.014	7.389	7.376	11.158	11.390	10,5
Hoogeveen	1.733	1.699	2.927	2.922	4.660	4.621	8,6
Meppel	1.738	1.483	1.571	1.547	3.309	3.030	10,0
Midden-Drenthe	497	384	1.523	1.427	2.020	1.811	5,5
Noordenveld	973	722	1.486	1.434	2.459	2.156	6,8
Tynaarlo	649	724	1.566	1.651	2.215	2.375	7,4
Westerveld	292	287	794	762	1.086	1.049	5,5
De Wolden	267	223	753	713	1.020	936	3,9
Drenthe	15.089	14.523	27.106	26.845	42.195	41.368	8,6

Bron: CBS Statline

2.3 Arbeidsmarkt, arbeidsparticipatie en opleidingsniveau

Op de Drentse arbeidsmarkt ligt de omvang van de beroepsbevolking² al enkele jaren rond 210.000 personen. Dat is ongeveer tweederde van de bevolking in de leeftijd van 15 tot 64 jaar. De werkloze beroepsbevolking is ten opzichte van 2003 gestegen van 11.000 naar 16.000 personen in 2005. Het werkloosheidspercentage is navenant gestegen van 5,2% in 2003 naar 8,0% in 2004. Hierna volgde een daling naar 7,6% in 2005. Was het verschil in werkloosheidspercentages tussen Drenthe en Nederland in 2003 gering, in 2005 is het verschil weer toegenomen tot 1,1-procentpunten³ in het nadeel van Drenthe (Drenthe in cijfers, diverse jaargangen). De omvang van de niet-beroepsbevolking is tussen 2003 en 2005 stabiel gebleven. Dit zijn personen, die niet beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt door o.a. studie of arbeidsongeschiktheid.

² De beroepsbevolking bestaat volgens de definitie van het CBS uit werkenden met een baan van tenminste 12 uur per week en werkzoekenden, die een baan willen voor tenminste 12 uur per week.

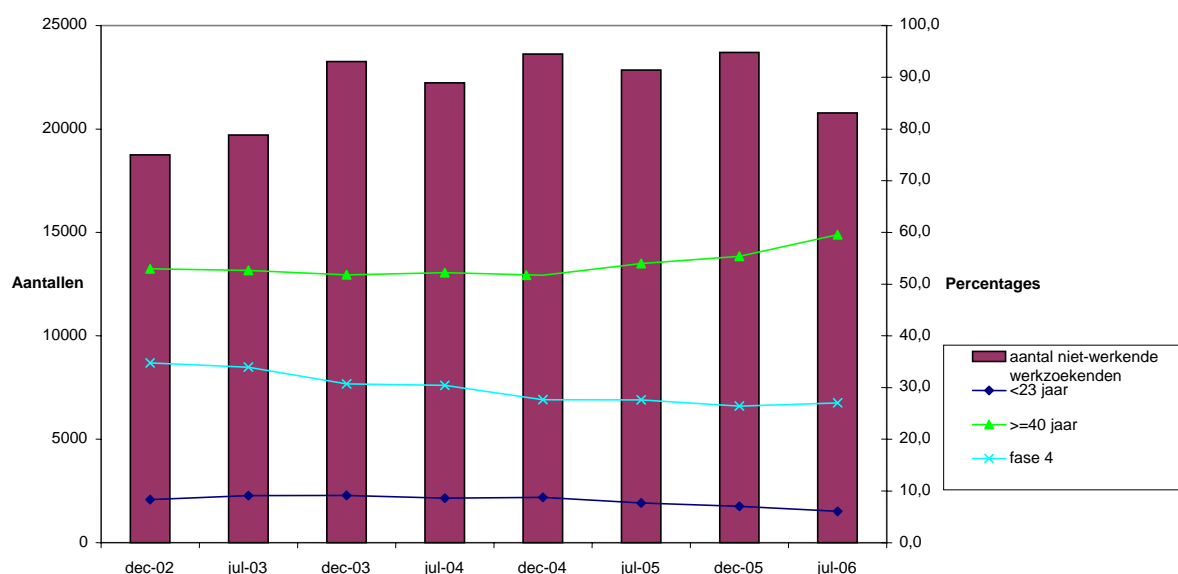
³ Met procentpunten wordt het absolute verschil aan tussen twee percentages aangegeven. Bijvoorbeeld als het werkloosheidspercentage zou stijgen van 5 naar 6 procent, is dat een toename met 1 procentpunt. In *procenten* gemeten zou het hier gaan om een stijging met 20 procent. Immers, 1 procentpunt is een vijfde deel van 5 procent.

Tabel 2.5 Arbeidsmarkt

aantal x 1.000	Nederland					Drenthe				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
Bevolking (15-64 jaar)	10.801	10.863	10.903	10.925	10.943	311	313	314	313	313
Beroepsbevolking	7.273	7.337	7.401	7.398	7.401	205	210	212	210	209
Werkzame beroepsbevolking	7.021	7.035	7.001	6.919	6.918	196	199	200	193	194
Werkloze beroepsbevolking	252	302	399	479	483	9	11	11	17	16
Werkloosheidspercentage	3,5%	4,1%	5,4%	6,5%	6,5%	4,2%	5,2%	5,2%	8,0%	7,6%
Niet-beroepsbevolking	3.528	3.526	3.502	3.527	3.542	106	103	102	103	103

Bron: CBS Statline

Het aantal niet-werkende werkzoekenden in Drenthe is tussen eind 2002 en eind 2005 gestegen (zie figuur 2.2). Over de leeftijdssamenstelling en de fase van bemiddeling van de groep niet-werkende werkzoekenden valt het volgende op. Het aandeel oudere werkzoekenden (40 jaar en ouder) is toegenomen en het aandeel jongere werkzoekenden (jonger dan 23 jaar) is gedaald in dezelfde periode. Onder de niet-werkende werkzoekenden bevinden zich minder mensen in fase 4 van bemiddeling, met andere woorden relatief minder mensen zijn langdurig werkloos en zeer moeilijk bemiddelbaar.

Figuur 2.2 Kerncijfers niet-werkende werkzoekenden in Drenthe, bron: CWI

Arbeidsparticipatie

De arbeidsparticipatie laat van oudsher grote verschillen zien tussen mannen en vrouwen en tussen leeftijdscategorieën. De bruto en netto⁴ arbeidsparticipatie van mannen in Drenthe is hoger dan die van vrouwen. De bruto arbeidsparticipatie van vrouwen in Drenthe is echter sterk stijgende en ligt nu rond het landelijk niveau van 58,7%. De netto arbeidsparticipatie

⁴ Bruto: beroepsbevolking als percentage van de potentiële beroepsbevolking;
Netto: werkzame beroepsbevolking als percentage van de potentiële beroepsbevolking.

onder vrouwen blijft nog iets achter met 52,5% ten opzichte van landelijk 54,1%. De leeftijdsverschillen in arbeidsparticipatie zijn voor Drenthe en de rest van Nederland vergelijkbaar. De leeftijdscategorieën 25-34 jaar en 35-44 jaar hebben de hoogste bruto arbeidsparticipatiecijfers. De arbeidsparticipatie van de oudste leeftijdscategorie is met 42,3% het laagst, maar is sinds 2002 wel gestegen. Met name vrouwen uit deze leeftijdscategorie zijn meer gaan deelnemen aan het arbeidsproces, van 17% in 2003 naar 25% in 2005.

Tabel 2.6 Arbeidsparticipatie naar geslacht en leeftijd, 2005

	Totaal	bruto participatiegraad					netto participatiegraad					
		leeftijd in jaren					leeftijd in jaren					
		15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	
Drenthe	%											
Mannen	76,6	47,5	94,5	91,1	86,6	57,6	71,2	41	87,2	86,4	82,1	52,4
Vrouwen	57,2	39,6	81,6	72,3	62,1	27,2	52,5	34,4	76,9	65,6	57,6	25,1
Totaal	67,0	43,7	88,2	81,5	74,5	42,3	61,9	37,8	82,2	75,7	70,0	38,7
Nederland												
Mannen	76,5	45,5	91,6	91,9	88,9	55,5	72,1	39,8	86,9	87,5	85,2	52,3
Vrouwen	58,7	42,6	78,6	71,1	64,9	28,5	54,1	36,8	73,3	65,7	60,8	26,9
Totaal	67,6	44,1	85,1	81,6	77	42,1	63,2	38,3	80,1	76,7	73,1	39,7

Bron: CBS

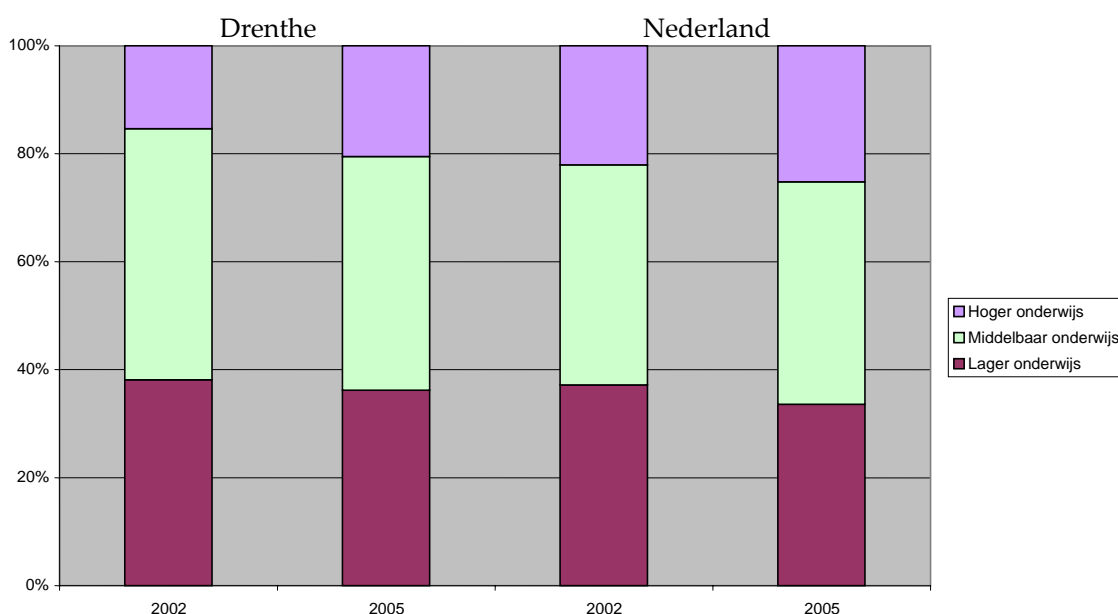
Opleidingsniveau

Het gemiddelde opleidingsniveau van de Drentse bevolking tussen 15 en 64 jaar is sinds 2002 verder verbeterd (zie tabel 2.7 en figuur 2.3). In 2005 had één op de vijf Drenten van 15 tot 64 jaar hoger onderwijs (HBO, universiteit) genoten, een stijging van 16,0% in 2002 naar 20,4% in 2005. In alle drie regio's van Drenthe is het aandeel hoger onderwijs gestegen, relatief het sterkst in de regio Zuidwest-Drenthe (van 12,2% naar 17,1%). Het aandeel hoger opgeleiden in de regio Noord-Drenthe ligt net als in 2002 boven het landelijke gemiddelde. Dit komt omdat in deze regio relatief veel mensen wonen die werken bij bedrijven en instellingen in de stad Groningen, zoals RUG, Hanzehogeschool en UMCG. Het aandeel mensen met middelbaar onderwijs ligt in Drenthe boven het landelijk gemiddelde. Ook is het aandeel mensen met lager onderwijs relatief hoog, vooral in Zuidoost-Drenthe.

Tabel 2.7 Opleidingsniveau bevolking 15-64 jaar naar regio, 2005

Regio	Totaal bevolking (15-64 jaar) x 1000	onderwijsniveau ⁵		
		lager onderwijs	middelbaar onderwijs	hoger onderwijs
		%	%	%
Noord-Drenthe	118	26,3	44,9	28,8
Zuidoost-Drenthe	112	44,6	41,1	14,3
Zuidwest-Drenthe	82	39,0	43,9	17,1
Drenthe	313	36,1	43,1	20,4
Nederland	10.943	33,4	41,0	25,0

Bron: CBS Statline

Figuur 2.3 Opleidingsniveau beroepsbevolking Drenthe en Nederland 2002 en 2005, bron: CBS Statline

2.4 Regionale economie en werkgelegenheid

De Drentse economie is tussen 2002 en 2004 per saldo achteruitgegaan wat betreft de omvang van de totale toegevoegde waarde van alle geproduceerde goederen en diensten. De Drentse economie bleef qua groei achter bij de ontwikkeling in de rest van Noord-Nederland (provincies Groningen en Friesland) en in de rest van Nederland. Met de huidige aantrekkelijke economie in 2006 is te verwachten dat ook de provincie Drenthe zal meeprofiteren (Provincie Drenthe, 2006b).

⁵ Lager onderwijs omvat het gehele basisonderwijs en de eerste fase van het voortgezet onderwijs: lbo/ vbo/ vmbo, mulo/ mavo, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo (en hun voorgangers) en het laagste niveau van het beroepsonderwijs, vergelijkbaar met de huidige assistentenopleiding (mbo kwalificatieniveau 1). Middelbaar onderwijs omvat de tweede fase van het voortgezet onderwijs: bovenbouw havo/vwo en opleidingen vergelijkbaar met mbo 2, 3 en 4. Hoger onderwijs omvat hbo- en universitaire opleidingen en beroepsopleidingen die daarmee vergelijkbaar zijn.

Tabel 2.8 Economische groei⁶

jaar	Nederland	Noord-Nederland	Provincie Drenthe
	percentage	percentage	percentage
1998	4,2	2,4	1,8
1999	4,0	0,5	2,0
2000	3,5	2,5	2,9
2001	1,6	2,8	0,5
2002	0,2	0,8	0,5
2003*	0,0	0,1	-1,1
2004*	1,7	2,0	0,5

* voorlopige cijfers

Bron: CBS Statline

De Drentse werkgelegenheid is over de periode 2001-2005 gedaald als gevolg van de economische recessie. De provincie Drenthe telde in 2005 gemiddeld 195.400 banen, waarvan ca. 167.500 fulltime banen waren (zie bijlage 3, tabel A3). De bedrijfssectoren met de meeste werkgelegenheid zijn de industrie, handel en de zorg. Sectoren met de sterkste groei in fulltime banen in de periode 2001-2005 zijn de zakelijke dienstverlening, onderwijs en zorg. In de sectoren landbouw, industrie en overige dienstverlening is het aantal fulltime banen gedaald (Provincie Drenthe, 2006b).

2.5 Inkomen

Het gemiddeld besteedbaar inkomen⁷ per inwoner in Drenthe is tussen 2000 en 2003 gestegen van 10.300 naar 11.600 euro, recentere cijfers voor Drenthe ontbreken. Omdat volgens het CBS het besteedbaar inkomen onder huishoudens in Nederland in 2004 is gedaald, wordt aangenomen dat dit ook voor Drenthe geldt (CBS Webmagazine, 2005). Het Drentse gemiddelde besteedbaar inkomen per inwoner lag in 2003 5,7% of € 700,- onder het landelijk gemiddelde (zie tabel 2.9 laatste kolom). In 2000 was het verschil met de rest van Nederland ook 700 euro, maar was het verschil relatief iets groter, 6,4%. Het gemiddeld besteedbaar inkomen in de gemeente Tynaarlo lag in 2003 10,6% boven het landelijk niveau. Het verschil met het landelijk gemiddelde is in vergelijking tot 2000 nog groter geworden. Het gemiddeld besteedbaar inkomen in De Wolden lag in 2003 16,3% onder het landelijke niveau. Het gemiddelde inkomensniveau in de gemeente De Wolden is in vergelijking tot 2000 verder achterop geraakt.

⁶ Economische groei van een regio is de verandering in de hoeveelheid van alle geproduceerde goederen en diensten minus de verbruikte goederen en diensten in deze regio.

⁷ Het besteedbaar inkomen is het bruto inkomen verminderd met de premies sociale zekerheid en andere betaalde overdrachten en de loon-, inkomsten- en vermogensbelasting.

Tabel 2.9 Besteedbaar inkomen per inwoner; 2003

	gemiddeld inkomen per inwoner x 1000 euro		Nederland=100	
	2000	2003	2000	2003
Aa en Hunze	10,8	12,3	98,2	100,0
Assen	10,6	11,8	96,4	95,9
Borger-Odoorn	10,0	11,0	90,9	89,4
Coevorden	10,0	11,3	90,9	91,9
Emmen	9,9	11,0	90,0	89,4
Hoogeveen	9,8	11,3	89,1	91,9
Meppel	10,6	12,0	96,4	97,6
Midden-Drenthe	9,9	11,3	90,0	91,9
Noordenveld	11,0	12,5	100,0	101,6
Tynaarlo	11,5	13,1	104,5	110,6
Westerveld	10,6	12,3	96,4	100,0
De Wolden	10,3	10,3	93,6	83,7
Drenthe	10,3	11,6	93,6	94,3
Nederland	11,0	12,3	100,0	100,0

Bron: CBS Statline

2.6 Wonen

De totale woningvoorraad in de provincie Drenthe bedraagt 199.076 woningen in 2005, per saldo een stijging met ruim 2.800 woningen ten opzichte van 2003 (zie tabel 2.10). Over de periode 2003-2005 zijn er gemiddeld 1.960 nieuwbouwwoningen per jaar gerealiseerd. Dit cijfer ligt nog net onder de bouwruimte die in het eerste Provinciaal Omgevingsplan (POP) is vastgelegd van 2.250 woningen per jaar. In de periode 2000-2004 zijn gemiddeld minder woningen per jaar gebouwd dan volgens de bouwruimte van POP. GS van Drenthe hebben besloten dat de gemeenten de komende jaren bijna 2.000 extra woningen mogen bouwen uit de provinciale knelpuntenpot. Het gaat om de realisatie van woningen voor bepaalde doelgroepen, zoals starters en ouderen (Provincie Drenthe (persbericht), 2006) .

Van de totale woningvoorraad ligt het aandeel koopwoningen nu op 66% (in 2003 nog 61%), ruim boven het landelijke percentage van 56%. In de HEMA gemeenten ligt de verhouding koop- en huurwoningen op 60-40. Op basis van de provinciale woningbouwmonitor is in 2005 een toename van het aantal huurwoningen waar te nemen, dat door woningcorporaties wordt gerealiseerd (Provincie Drenthe, 2006d).

Tabel 2.10 Aantal woningen in Drenthe, 2003-2005

	aantal woningen	
	2003	2005
Aa en Hunze	10.239	10.239
Assen	25.957	26.715
Borger-Odoorn	10.761	10.776
Coevorden	14.249	14.516
Emmen	45.202	45.534
Hoogeveen	21.526	21.867
Meppel	12.872	13.212
Midden-Drenthe	12.750	13.054
Noordenveld	12.892	13.076
Tynaarlo	12.934	13.028
Westerveld	7.690	7.702
De Wolden	9.176	9.222
Drenthe	196.248	199.076
Nederland	6.764.286	6.858.719

Bron: CBS Statline

In de periode 1998-2002 was sprake van een daling van het aantal huursubsidietoekenningen in Drenthe. Tussen 2002 en 2005 is het aantal toekenningen voor huursubsidie weer toegenomen van ca. 26.000 naar bijna 28.000 toekenningen (zie tabel 2.11). Relatief veel huishoudens met huursubsidie komen voor in de gemeenten Emmen, Assen en Hoogeveen. In de gemeenten Tynaarlo, Westerveld, De Wolden, Noordenveld en Aa en Hunze is het aandeel huishoudens met huursubsidie het laagst. Enerzijds ligt de oorzaak in het relatief lage aantal huurwoningen in deze gemeenten, anderzijds is het gemiddelde inkomen per inwoner in deze gemeenten relatief het hoogst met uitzondering van De Wolden.

Tabel 2.11 Aantal huishoudens met huursubsidie en gemiddeld subsidiebedrag

Totaal aantal toekenningen	2001/2002				2002/2003				2003/2004				2004/2005				Per 1.000 huishoudens
	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	
Aa en Hunze	869	921	903	955	9,2												
Assen	4.083	4.204	4.351	4.435	16,6												
Borger-Odoorn	1.238	1.249	1.327	1.349	12,6												
Coevorden	1.947	1.932	1.989	2.028	13,6												
Emmen	8.090	8.319	8.310	8.546	18,7												
Hoogeveen	3.183	3.329	3.364	3.444	15,6												
Meppel	1.900	1.941	1.975	1.943	14,8												
Midden-Drenthe	1.207	1.269	1.297	1.326	10,0												
Noordenveld	1.251	1.229	1.255	1.280	9,7												
Tynaarlo	983	1.026	1.054	1.062	8,0												
Westerveld	635	657	670	653	8,2												
De Wolden	741	752	731	706	7,5												
Drenthe	26.171	26.873	27.269	27.771	13,8												
Nederland	963.108	1.002.465	1.014.858	1.033.043	14,6												
Huursubsidie (gemiddeld) in Drenthe	1.574	1.600	1.676	1.660													

Bron: Ministerie van VROM

2.7 Onderwijs

In de provincie Drenthe volgden in het schooljaar 2004/ 2005 ruim 48.000 leerlingen primair onderwijs (basisscholen en scholen voor speciaal basisonderwijs) en bijna 22.000 leerlingen voortgezet onderwijs. Veel kinderen die woonachtig zijn in de randgemeenten in Drenthe volgen voortgezet onderwijs op scholen in buurprovincies. Exacte gegevens om hoeveel leerlingen het gaat zijn niet bekend.

Citoresultaten

Tabel 2.12 geeft de citoresultaten weer van de basisscholen in Drenthe in het schooljaar 2004/2005. De gemiddelde standaardscore 533,9 voor Drenthe wijkt niet veel af van de landelijk behaalde score. Leerlingen op basisscholen in de gemeenten Westerveld, De Wolden, Noordenveld hebben in 2005 de hoogste gemiddelde standaardscores behaald. Leerlingen op scholen in de gemeenten Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen hebben de laagste gemiddelde scores behaald. De leerlingen in deze laatste gemeenten scoren lager op taal en rekenen in vergelijking tot het Drents gemiddelde.

Sinds 2002 wordt in Drenthe beleid gevoerd om de onderwijskansen van met name autochtone achterstandsléerlingen⁸ te vergroten. Van de vijf doelen van het regionale onderwijskansenplan (OKP) is één doel gericht op het verkleinen van de achterstand in leerprestaties van autochtone achterstandsléerlingen ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Een tweede doel richt zich op het verkleinen van de taalachterstand van de autochtone achterstandsléerlingen ten opzichte van autochtone leerlingen zonder achterstandsproblematiek. Op basis van een monitoring onder achttien deelnemende Drentse OKP basisscholen, waarvan de helft scholen uit Zuidoost Drenthe, is de achterstand van de leerprestaties van autochtone achterstandsléerlingen sterk verminderd ten opzichte van het landelijk gemiddelde met uitzondering van begrijpend lezen in groep 8. Ook de taalachterstand is verkleind: op basis van de citoscores op taal is het percentage leerlingen van de OKP scholen dat goed scoort gestegen van 60% naar 65%. Landelijk is het percentage 70% (Jepma *e.a.*, 2006).

---

⁸ Dit zijn zogenaamde 0.25 leerlingen: autochtone leerlingen waarvan beide ouders laag zijn opgeleid.

Tabel 2.12 Citoscores eindtoets groep 8

gemeente	aantal		taal	rekenen/ wiskunde	studie- vaardig- heden
	scholen	standaardscore			
Aa en Hunze	17	533,8	69,5	66,9	72,0
Assen	16	534,4	70,6	67,3	72,5
Borger- Odoorn	23	532,9	67,5	67,0	70,6
Coevorden	25	533,1	68,1	66,1	71,4
Emmen	59	532,9	67,8	66,3	70,5
Hoogeveen	17	533,5	67,9	69,1	70,0
Meppel	4	534,6	70,3	68,5	72,8
Midden- Drenthe	18	534,3	69,3	68,8	72,9
Noordenveld	19	535,5	71,9	69,3	74,2
Tynaarlo	21	535,1	70,8	70,3	73,1
Westerveld	7	536,3	72,3	70,9	76,3
De Wolden	9	535,5	69,9	72,4	74,5
Drenthe	235	533,9	69,3	67,8	71,9
Nederland	6400	534,5	70,0	69,0	73,0

Bron: Drenthe in cijfers, 2005

Examenresultaten

Tabel 2.13 laat de slagingspercentages zien voor het schooljaar 2004/2005 van leerlingen van het voortgezet onderwijs in Drenthe. Het gaat om slagingspercentages per gemeente die gewogen zijn naar leerlingenaantallen per school. Het percentage voor Drenthe is berekend als het gewogen gemiddelde van de gemeenten.

Tabel 2.13 Slagingspercentages per gemeente, 2004/2005

gemeente	aantal scholen	aantal leerlingen	gewogen slagingspercentage
Assen	3	4.644	94%
Emmen	3	6.650	97%
Midden-Drenthe	2	624	98%
Coevorden	1	1620	89%
Meppel	3	3.651	95%
Hoogeveen	2	4.011	94%
Roden	1	314	96%
Drenthe	15	21.514	95%

Bron: CFI, eigen berekeningen OCWZ.

Gemiddelde cijfers centraal examen

Landelijk worden gemiddelde cijfers berekend voor het centraal examen (www.inspectieonderwijs.nl). Dat gebeurt voor zowel VMBO, HAVO als VWO. Rond het gemiddelde cijfer kunnen twee grenswaarden worden berekend, waardoor vijftig procent van de Nederlandse scholen een gemiddeld examencijfer heeft binnen de twee

grenswaarden. Vijfentwintig procent scoort onder de ondergrens en vijfentwintig procent scoort boven de bovengrens. Voor het schooljaar 2004/2005 zien de gemiddelde cijfers met de grenswaarden er als volgt uit:

VMBO: 6,6 (6,2-6,6)

HAVO: 6,2 (6,1-6,4)

VWO: 6,4 (6,2-6,6).

Eenzelfde berekening is uitgevoerd voor de provincie Drenthe, voor de schooljaren 2003/2004 en 2004/2005. Dat is gebeurd op basis van de ongewogen examenresultaten per schoolsoort. Tabel 2.14 presenteert de resultaten.

Tabel 2.14 Examenresultaten naar schoolsoort in Drenthe, schooljaar 2003/ 2004 en 2004/2005

schoolsoort		onder de ondergrens	tussen de grenswaarden	boven de bovengrens	Totaal
VMBO	2003/2004	1	8	4	13
	2004/2005	1	10	2	13
HAVO	2003/2004	2	5	3	10
	2004/2005	2	6	2	10
VWO	2003/2004	2	5	3	10
	2004/2005	3	5	2	10
Totaal	2003/2004	5	18	10	33
	2004/2005	6	21	6	33
Percentage	2003/2004	15%	55%	30%	100%
	2004/2005	18%	64%	18%	100%
Nederland		25%	50%	25%	100%

Bron: Inspectie van het Onderwijs, eigen berekening OCWZ

In het schooljaar 2003/2004 scoorden de leerlingen van de Drentse scholen gemiddeld wat beter dan de landelijke cijfers. Tien afdelingen (30%) binnen de scholen scoorden boven de landelijk vastgestelde bovengrens. In het schooljaar 2004/2005 hadden relatief veel Drentse scholen een gemiddeld examencijfer dat overeenkomt met het landelijke gemiddelde examencijfers.

Deel 2

Onderzoeksvraag 2:

Wat is de stand van zaken voor de thema's armoede en sociale uitsluiting, sportdeelname van mensen met een beperking en vermaatschappelijking van de zorg?

Relatie met provinciaal sociaal beleid:

Informatie over relevante en actuele thema's voor het provinciaal sociaal beleid die nog ontbreekt in het Sociaal Rapport 2003.

Informatie en bronnen:

Centraal Bureau voor de Statistiek (statline.cbs.nl)

Sociale uitsluiting in Nederland, Armoedemonitor 2005 en Rapportage gehandicapten 2002, uitgaven van Sociaal en Cultureel Planbureau

Armoede in Drenthe, uitgave van STAMM CMO Drenthe

Gemeentelijke Kredietbank Drenthe (Sociaal jaarverslag 2005)

Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet (Jaarverslag over 2005)

Politiemonitor Bevolking 2005

NebasNsg (www.nebasnsg.nl)

Sportwijzer, uitgave van SportDrenthe en NebasNsg Drenthe

Drents Panel

3. Armoede en sociale uitsluiting

3.1 Inleiding

Het thema armoede en sociale uitsluiting staat sinds 1995 op de politieke agenda van het Rijk. De laatste jaren heeft het armoedevraagstuk weer aan actualiteit gewonnen als gevolg van een toename van het aantal huishoudens met een laag inkomen tussen 2002-2005. Ook in de provincie Drenthe vragen steeds meer maatschappelijke organisaties aandacht voor de armoedeproblematiek. Armoede wordt als een maatschappelijk probleem gezien, omdat het ook gevolgen kan hebben voor de gezondheid en sociale participatie van individuen. Er wordt in veel studies (Jehoel-Gijsbers, 2004; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 1996) een koppeling gelegd tussen armoede in financiële zin (laag inkomen, schuldenproblematiek en onvoldoende geld voor noodzakelijke uitgaven) en het sociaal uitgesloten raken/zijn van de samenleving⁹. Bij sociale uitsluiting is er sprake van een relatieve achterstand van individuen zowel op sociaal-cultureel terrein als economisch-structureel terrein. Op sociaal-cultureel terrein is er sprake van onvoldoende sociale participatie en/ of normatieve integratie. Op economisch-structureel terrein is er sprake van materiële deprivatie en/of onvoldoende toegang tot rechten van sociaal burgerschap. Sociale uitsluiting kan het gevolg zijn van armoede, maar beperkt zich niet alleen tot de groep met een laag inkomen of met betalingsachterstanden. Ook huishoudens met een modaal inkomen en voldoende geld voor noodzakelijke uitgaven kunnen sociaal uitgesloten zijn. Oorzaken kunnen onder andere liggen in een slechte gezondheid, onvoldoende taalbeheersing en/of onvoldoende kennis van ICT.

In dit hoofdstuk is ervoor gekozen de stand van zaken rond armoede in financiële zin en het beeld van sociale uitsluiting in Drenthe in twee aparte paragrafen te beschrijven. In paragraaf 3.2 worden de meest actuele cijfers over armoede in Drenthe gepresenteerd. Het biedt een kader waarmee de lezer het beeld van sociale uitsluiting in Drenthe beter kan plaatsen. In paragraaf 3.3 wordt de toestand van sociale uitsluiting aan de hand van drie dimensies beschreven (sociale participatie, normatieve integratie en rechten van sociaal burgerschap). Dit doet recht aan het feit dat sociale uitsluiting zich niet alleen beperkt tot een situatie van armoede, zoals hierboven aangegeven.

3.2 Armoede in financiële zin

3.2.1 Inleiding

In dit onderdeel worden de meest actuele cijfers over de staat van armoede in Drenthe¹⁰ gepresenteerd. De cijfers hebben betrekking op armoede in financiële zin. Achtereenvolgens gaat het om gegevens over:

---

⁹ Ook de Provinciale Staten van Drenthe hebben in een motie van 9 november 2005 een koppeling gelegd tussen armoede en sociale uitsluiting.

¹⁰ De quickscan armoede, die STAMM CMO Drenthe in januari 2006 heeft uitgebracht, vormt een belangrijke bron van informatie (Postmus & Brouns, 2006). De gegevens uit de quickscan worden zoveel mogelijk geactualiseerd en verder geanalyseerd.

1. het aantal huishoudens met lage inkomens;
2. het aantal bijstandsgerechtigden en ontvangers van bijzondere bijstand;
3. het aantal gevallen van schuldhulpverlening en schuldsanering.

Ook is een aantal vragen aan het Drents Panel voorgelegd over hoe de inkomenssituatie van het huishouden wordt ervaren (zie bijlage 4 voor een korte beschrijving van kenmerken van de onderzoeksgroep van het Drents Panel). Er is gevraagd of men kan rondkomen van zijn inkomen, of men betalingsachterstanden heeft en of men noodzakelijke uitgaven kan doen (zie bijlage 5 voor vragen uit de vragenlijst aan het Drents Panel). De resultaten op deze vragen worden in paragraaf 3.2.5 beschreven.

3.2.2 Huishoudens met lage inkomens

Als indicatie voor de staat van armoede in Drenthe wordt het aandeel huishoudens met lage inkomens genomen. In navolging van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) worden twee inkomensgrenzen gebruikt om de armoede onder huishoudens te beschrijven. De eerste inkomensgrens is de lage inkomensgrens. Deze is gebaseerd op het inkomen dat een bijstandsgerechtigde alleenstaande in 1979 ontving¹¹. Deze inkomensgrens vertegenwoordigt voor alle jaren en alle huishoudens eenzelfde koopkracht van het inkomen. De tweede inkomensgrens is gebaseerd op het sociaal minimum. Het sociaal minimum is door de politiek vastgesteld als het wettelijk bestaansminimum. Tot 65 jaar is het sociaal minimum gelijk aan 90% van de bijstandsuitkering (per 1-7-2006 € 827,-- voor een alleenstaande) en vanaf 65 jaar aan het AOW-pensioen. De gekozen inkomensgrens is 105%¹² van het sociaal minimum (Vrooman *e.a.*, 2005). In het Sociaal Rapport 2003 waren gegevens over het aantal huishoudens met een laag inkomen uit 2000 opgenomen. Deze gegevens zijn echter niet vergelijkbaar met recente cijfers, omdat het CBS in 2001 een herziening van de inkomensstatistiek heeft doorgevoerd.

Tabel 3.1 Huishoudens met een laag inkomen en inkomen op of onder het sociaal minimum in Drenthe en Nederland, 2004¹³ (voorlopig cijfer)

	aantal huishoudens		percentage huishoudens	
	laag inkomen (methode 1)	sociaal minimum (methode 2)	laag inkomen	sociaal minimum
	x 1 000		%	
Drenthe	18	18	9,3	9,4
Nederland	674	657	10,3	10,0

Bron: CBS Statline

¹¹ Voor andere huishoudens dan alleenstaanden is de lage inkomensgrens vastgesteld door een opslagfactor toe te passen.

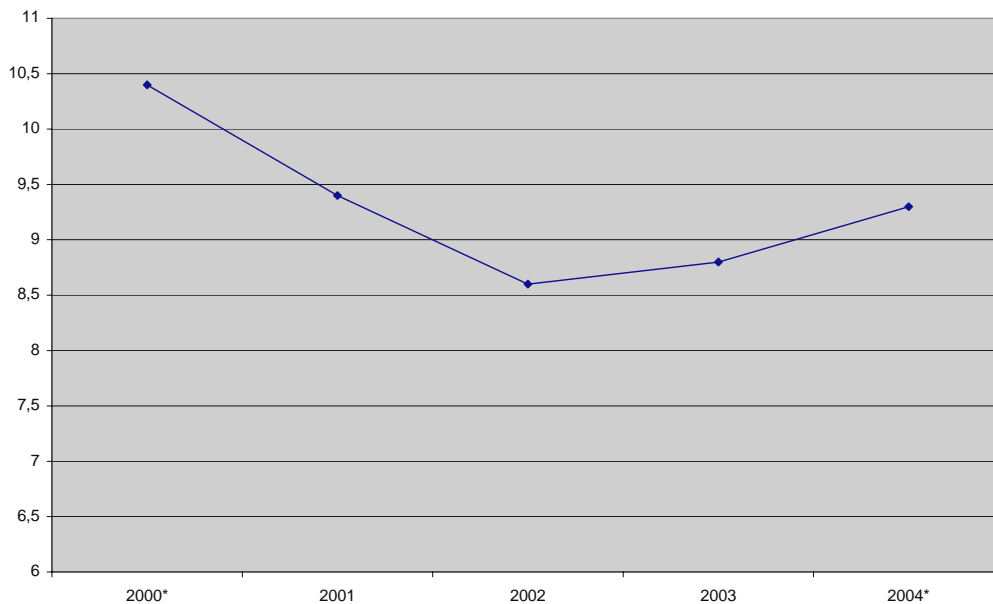
¹² Deze grens ligt dus 5% boven het sociaal minimum, zodat ook huishoudens met een minimumuitkering en geringe aanvullende inkomsten uit arbeid of vermogen tot de minima worden gerekend.

¹³ In het Armoedebericht 2006 van SCP/CBS staat een raming van het aandeel lage inkomens in de Nederlandse huishoudens voor de periode 2005-2007: een toename tot 11,1% in 2005 en een daling in 2006 en 2007 tot 8,8%.

In Drenthe is het aandeel huishoudens met een laag inkomen in 2004 lager dan het Nederlands gemiddelde (zie tabel 3.1). Ook het aandeel huishoudens op of rond het sociaal minimum ligt in Drenthe wat lager dan in de rest van Nederland.

Ontwikkeling lage inkomens sinds 2000

Het aandeel huishoudens in Drenthe met een laag inkomen is na een aantal jaren daling weer gestegen in 2004 (voorlopig cijfer) naar 9,3% (zie figuur 3.1). Het aandeel huishoudens rond het sociaal minimum is gestegen naar 9,4% in 2004 (niet in de figuur).

Figuur 3.1 Ontwikkeling aandeel huishoudens in Drenthe met laag inkomen, 2000-2004

Bron: CBS.

* betekent voorlopig cijfer.

Langdurige armoede

Een belangrijk aspect van armoede is het ontbreken van toekomstperspectief bij de huishoudens die meerdere jaren van een laag inkomen rond moeten komen. Recente gegevens over het aantal huishoudens in Drenthe dat gedurende 4 jaar of meer van een laag inkomen moet rondkomen zijn niet beschikbaar. In 2000 ging het om 5,2% van alle huishoudens in Drenthe. In de rest van Nederland lag het percentage iets hoger (5,7%). In de Armoedemonitor 2005 wordt vermeld dat dit cijfer voor Nederland in 2003 op iets meer dan 3% lag (Vrooman *e.a.*, 2005). Omdat Drenthe het in financiële zin iets beter doet dan in de rest van Nederland is te verwachten dat het cijfer voor langdurige armoede in Drenthe niet hoger zal zijn dan in de rest van Nederland.

3.2.3 Huishoudens met bijstandsuitkering of bijzondere bijstand

Volgens de Armoedemonitor 2005 is de groep uitkeringsgerechtigden een belangrijke categorie van huishoudens met een laag inkomen. Binnen de groep uitkeringsgerechtigden hebben vooral huishoudens met een bijstandsuitkering het laagste inkomen. In tabel 3.2 staat

een overzicht van het aantal huishoudens met een bijstandsuitkering¹⁴ in 2005 naar verschillende kenmerken.

Tabel 3.2 Aantal en percentage huishoudens met een bijstandsuitkering in Drenthe en Nederland, 2005

gemeenten	huishoudens met een WWB-uitkering		waarvan éénoudergezinnen		waarvan uitkeringsduur ≥ 12 maanden	
	aantal	percentage alle huishoudens	aantal	percentage huishoudens met WWB-uitkering	aantal	percentage huishoudens met WWB-uitkering
Aa en Hunze	230	2%	50	22%	165	72%
Assen	1.575	6%	420	27%	1.165	74%
Borger-Odoorn	330	3%	85	26%	205	62%
Coevorden	645	4%	155	24%	470	73%
De Wolden	130	1%	30	23%	95	73%
Emmen	2.615	6%	645	25%	2.025	77%
Hoogeveen	1.080	5%	275	25%	805	75%
Meppel	550	4%	160	29%	425	77%
Midden-Drenthe	315	2%	85	27%	190	60%
Noordenveld	380	3%	90	24%	280	74%
Tynaarlo	235	2%	45	19%	160	68%
Westerveld	155	2%	45	29%	115	74%
Drenthe	8.240	4%	2.085	25%	6.100	74%
Nederland	355.010	5%	89.320	25%	286.000	80%

Bron: SZW, Kernkaart Werk en Bijstand 2005, CBS

In totaal ontvangen 8.240 huishoudens in Drenthe een bijstands- of WWB-uitkering via hun gemeente. Dit is 4% van alle particuliere huishoudens, wat net onder het landelijke cijfer van 5% ligt. De gemeenten Assen, Emmen en Hoogeveen hebben absoluut en relatief de meeste huishoudens met een WWB-uitkering. Bij een kwart van alle huishoudens met een WWB-uitkering in Drenthe gaat het om een éénoudergezin, dat is vergelijkbaar met de landelijke situatie. In de gemeenten Meppel en Westerveld ligt het aandeel éénoudergezinnen het hoogst. In de gemeenten Tynaarlo en Aa en Hunze ligt het aandeel éénoudergezinnen met een WWB-uitkering lager, rond één op vijf. Ongeveer driekwart van alle huishoudens in Drenthe met een WWB-uitkering ontvangt deze uitkering langer dan 12 maanden. Landelijk ligt dit aandeel op 80%. Huishoudens die gedurende vijf jaar of langer afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering hebben onder voorwaarden recht op een langdurigheidstoeslag (€ 331,- voor een alleenstaande).

Bijzondere bijstand

Een belangrijk deel van de huishoudens met een laag inkomen, waaronder ook mensen met inkomen uit werk, heeft recht op bijzondere bijstand. In tabel 3.3 staat een overzicht van het aantal ontvangers van bijzondere bijstand en het gemiddelde bedrag per ontvanger in 2004 en 2005. In 2005 hebben 14.315 mensen in Drenthe bijzondere bijstand ontvangen met een

¹⁴ Sinds 2004 valt de verstrekking van de bijstandsuitkering onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten in het kader van de Wet Werk en Bijstand.

gemiddeld bedrag van € 317,-. Het aantal ontvangers is 7,1% van alle huishoudens. In Nederland gaat het totaal om 275.000 ontvangers van bijzonder bijstand (3,9% van alle huishoudens) met een gemiddeld bedrag van € 698,-. In Drenthe hebben relatief veel huishoudens een aanvraag voor bijzonder bijstand gedaan, maar het gemiddelde bedrag is lager dan landelijk. Niet uitsluitend huishoudens met een laag inkomen kunnen een beroep doen op bijzondere bijstand, maar ook huishoudens met een hoger inkomen. Om die reden is het aantal aanvragen van bijzondere bijstand geen optimale indicator voor armoede. Daar komt bij dat de aantallen ontvangers bijzondere bijstand en de bedragen per gemeente sterk uiteen lopen. Deze variatie geldt ook tussen de jaren. De gemeenten hanteren verschillende uitkeringsgronden voor de toekenning van bijzondere bijstand en ook de mate waarin zij informatie verstrekken aan hun burgers over de regeling is van invloed. Binnen de gemeente stelt de gemeenteraad jaarlijks het budget vast voor bijzondere bijstand.

Tabel 3.3 Bijzondere Bijstand in Drenthe en Nederland, 2005

gemeenten	aantal ontvangers		bedrag per ontvanger (gem.)		per 1.000 huishoudens 2005
	2004	2005	2004	2005	
Aa en Hunze	85	5	€ 562,-	€ 1628,-	0,5
Assen	440	615	€ 642,-	€ 623,-	23,0
Borger-Odoorn	220	990	€ 578,-	€ 323,-	92,7
Coevorden	75	100	€ 1.160,-	€ 1.088,-	6,7
Emmen	1.450	9.370	€ 706,-	€ 221,-	204,6
Hoogeveen	1.005	1.705	€ 335,-	€ 369,-	77,4
Meppel	295	340	€ 522,-	€ 806,-	26,0
Midden-Drenthe	125	155	€ 566,-	€ 728,-	11,7
Noordenveld	265	255	€ 544,-	€ 764,-	19,3
Tynaarlo	125	395	€ 667,-	€ 424,-	29,9
Westerveld	105	135	€ 584,-	€ 960,-	16,9
De Wolden	165	250	€ 442,-	€ 556,-	26,7
Drenthe	4.355	14.315	€ 572,-	€ 317,-	71,3
Nederland	258.000*	275.000	€ 300,-*	€ 698,-	38,8

Bron: SZW, Kernkaart Werk en Bijstand, CBS

* betreft cijfers uit 2000

3.2.4 Schuldhelpverlening

Huishoudens kunnen door verschillende oorzaken (o.a. stijgende vaste lasten, werkloosheid, teveel betaling op krediet of toename van de eigen bijdragen) met hoge schulden komen te zitten. Deze schuldenproblematiek speelt niet alleen bij huishoudens met een laag inkomen, maar zij kunnen er wel vaker en langer mee geconfronteerd worden. Uit de Armoedemonitor 2005 blijkt dat circa 10% van de huishoudens met een laag inkomen te maken heeft met problematische schulden. Huishoudens met een schuldenproblematiek kunnen bij verschillende organisaties terecht voor schuldhelpverlening. Eén van de belangrijkste organisaties is de gemeentelijke kredietbank.

Tabel 3.4 Aantal aanvragen schuldhulpverlening in Drenthe en Nederland, 2004 en 2005

	Drenthe		Nederland	
	2004	2005	2004	2005
Aantal aanvragen	1.930	2.110	39.000	46.000
Per 1.000 inwoners	4,0	4,4	2,4	2,6

Bron: Gemeentelijke Kredietbank + Schuldhulp Emmen, NVVK

In 2004 kwamen bij de Gemeentelijke Kredietbank Drenthe 935 aanvragen binnen voor schuldhulpverlening. In 2005 was het aantal aanvragen gestegen naar 1.110 aanvragen (+19%) (Gemeentelijke Kredietbank Drenthe, 2006). Deze cijfers zijn exclusief de gemeenten Coevorden en Emmen. In deze beide gemeenten waren samen ca. 1.000 aanvragen in 2004 en 2005 (Gemeente Emmen, 2006). Voor Drenthe totaal waren er in 2005 ca. 2.100 aanvragen. Dat zijn 4,4 aanvragen per 1.000 inwoners. De verwachting is dat het aantal aanvragen in de komende jaren verder zal stijgen. In Nederland ging het om 39.000 aanvragen of 2,4 aanvragen per 1.000 inwoners. De helft van de aanvragers heeft een uitkering. In 2005 was het aantal aanvragen gegroeid naar 43.000 (+10%) of 2,6 aanvragen per 1.000 inwoners. In totaal zijn er 4.970 schuldregelingen in 2004 definitief gerealiseerd. In 2005 is dit gestegen naar 6.055 schuldregelingen (Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet, 2005).

Schuldsanering

Als er geen schuldhulpverlening mogelijk is, dan wordt een traject van wettelijke schuldsanering ingezet. In drie jaar tijd betalen de mensen met problematische schulden onder toezicht van een bewindvoerder hun schulden zoveel mogelijk af. In 2005 ging het om 517 (2004: 580) wettelijke schuldsaneringen in de twaalf Drentse gemeenten. Het gaat om 25% van alle aanvragen schuldhulpverlening. In Nederland ging het om 14.619 (2004: 14.053) schuldsaneringen of 37% van alle aanvragen (CBS). Mensen van wie de schulden worden gesaneerd, mogen zelf een inkomen van maximaal de bijstandsnorm houden. Mensen met een bijstandsuitkering mogen 95% van de uitkering houden. Het afbetalen van de schulden na 3 jaar lukt niet iedereen. Zeventien procent van de personen in een schuldsaneringstraject wordt failliet verklaard (De Kluis, 2006).

3.2.5 Rondkomen, betalingsachterstanden en noodzakelijke uitgaven

Aan het Drents Panel zijn verschillende vragen voorgelegd over rondkomen, betalingsachterstanden en noodzakelijke uitgaven (zie bijlage 5 voor de vragen). De vragen zijn ontleend aan een studie van het Sociaal Cultureel Planbureau (Jehoel-Gijsbers, 2004), waardoor op onderdelen de Drentse resultaten naast Nederlandse cijfers kunnen worden gelegd.

Om te beginnen is aan het Drents Panel gevraagd hoe goed men rond kan komen van het huishoudinkomen. De resultaten daarvan staan weergegeven in tabel 3.5.

Tabel 3.5 Rondkomen van huishoudinkomen in Drenthe (n= 1.302)**Hoe goed kunt u rondkomen van uw huishoudinkomen?**

	%
- (heel) gemakkelijk	41,0%
- niet gemakkelijk niet moeilijk	42,8%
- (heel) moeilijk	7,1%
- ik wil geen antwoord geven	9,1%

Bron: Drents Panel

Uit tabel 3.5 blijkt dat de overgrote meerderheid van de respondenten gelijk verdeeld is over de antwoorden ' (heel) gemakkelijk' en 'niet gemakkelijk en niet moeilijk' rond kunnen komen. In totaal geeft 7% van de respondenten aan ' (heel) moeilijk' rond te kunnen komen van het huishoudinkomen. Dat percentage komt overeen met de landelijke 7% die aangeeft (zeer) moeilijk rond te kunnen komen (Jehoel-Gijsbers, 2004).

Aanvullende analyses laten zien dat geslacht en regio beide niet samenhangen met gemakkelijk of moeilijk rondkomen. Jongeren en mensen met een lager opleidingsniveau geven vaker aan (heel) moeilijk rond te kunnen komen met het huishoudinkomen (respectievelijk 11% en 10%). Dit beeld komt overeen met het landelijke beeld.

Vervolgens is aan de respondenten van het Drents Panel een aantal vragen gesteld over betalingsachterstanden. Tabel 3.6 toont de percentages mensen die aangeven in de laatste twaalf maanden een betalingsachterstand te hebben gehad.

Tabel 3.6 Betalingsachterstanden in Drenthe en Nederland**Heeft uw huishouden in de laatste 12 maanden achterstand gehad in betaling van:**

	Drenthe* % ja	Nederland** % ja
- op afbetaling gekochte artikelen	1,4%	2,0%
- de huur of hypotheek	1,7%	2,0%
- elektriciteit-, water- of gasrekeningen	2,5%	2,0%

* Bron: Drents Panel

** Bron: SCP 2004

Tabel 3.6 laat zien dat zowel in Drenthe als in Nederland rond de 2% aangeeft het laatste jaar een betalingsachterstand te hebben gehad. In totaal zegt 4% van de Drentse respondenten op minstens één van de drie genoemde gebieden het afgelopen jaar een betalingsachterstand te hebben gehad.

Tenslotte is aan de respondenten van het Drents Panel gevraagd of men voldoende geld heeft voor een aantal levensbehoeften. De percentages mensen die aangeven niet voldoende geld te hebben voor de afzonderlijke levensbehoeften staan weergegeven in tabel 3.7.

Tabel 3.7 Onvoldoende geld voor primaire levensbehoeften in Drenthe en Nederland
Heeft uw huishouden voldoende geld om:

	Drenthe* % nee	Nederland** % nee
- tenminste om de dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis te betalen	1,5%	3,0%***
- uw huis goed te verwarmen	2,2%	3,0%
- jaarlijks een week op vakantie te gaan	15,6%	19,0%
- regelmatig nieuwe kleren te kopen	15,8%	16,0%
- versleten meubelen te vervangen voor nieuwe	21,4%	18,0%

* Bron: Drents Panel

** Bron: SCP 2004

*** Bron: CBS, Statline, gegevens 2004

Voor primaire levensbehoeften als ‘om de dag warm eten met vlees, kip of vis’ en ‘het huis verwarmen’ heeft respectievelijk 1,5% en 2,2% van de Drentse respondenten onvoldoende geld. Deze percentages liggen iets lager dan de landelijke percentages. Voor minder noodzakelijke levensbehoeften zoals ‘vakantie’, ‘nieuwe kleren kopen’, en ‘meubelen vervangen’ zegt een groter deel van de Drentse respondenten (15,6% tot 21,4%) niet voldoende geld te hebben. Ook deze percentages liggen iets lager dan de landelijke percentages, met uitzondering van ‘meubelen vervangen’.

Aanvullende analyses laten voor een paar achtergrondvariabelen de volgende samenhangen zien:

- Zowel jongeren als ouderen geven vaker aan onvoldoende geld te hebben om regelmatig nieuwe kleren te kopen en op vakantie te gaan;
- Jongeren geven vaker aan onvoldoende geld te hebben om meubelen te vervangen;
- Mensen met een lager opleidingsniveau geven vaker aan onvoldoende geld te hebben om regelmatig nieuwe kleren te kopen, meubelen te vervangen, en op vakantie te gaan;
- Mensen in Zuidoost Drenthe geven vaker aan onvoldoende geld te hebben om op vakantie te gaan.

3.3 Sociale uitsluiting

3.3.1 Inleiding

Het Drentse provinciale beleid, zoals verwoord in “Mensen in het Middelpunt” (Provincie Drenthe, 2004b), richt zich voor een belangrijk deel op participatie. De keerzijde van participatie ligt op het gebied van sociale uitsluiting. In deze paragraaf worden enkele dimensies aangestipt van sociale uitsluiting, zoals ‘sociale participatie’, ‘normatieve integratie’ en ‘rechten van sociaal burgerschap’ (zie ook inleiding 3.1 en (Jehoel-Gijsbers, 2004)). Dat gebeurt enerzijds op basis van een inventarisatie bij deelnemers van het Drents Panel en anderzijds op basis van bestaande gegevens, zoals Politiemonitor Bevolking uit 2005 in paragraaf 3.3.3.

3.3.2 Sociale participatie, een mogelijk tekort

Sociale participatie, of deelname aan het sociale verkeer, kan op verschillende manieren gebeuren. In dit onderdeel volgen we het Sociaal en Cultureel Planbureau (2004) waarin naast betaalde of onbetaalde arbeid (samen met schoolgaan vaak aangeduid als maatschappelijke participatie) ook informele sociale participatie en georganiseerde participatie aan de orde komen. Hieronder, in tabel 3.8 worden de resultaten gepresenteerd van de antwoorden die de respondenten van het Drents Panel gaven op vragen over sociale participatie.

Tabel 3.8 Tekort aan sociale participatie in Drenthe en in Nederland

	Drenthe* %	Nederland** %
<i>maatschappelijke participatie</i>		
verricht noch onbetaald, noch betaalde arbeid***	37,5%	33,0%
<i>informele sociale participatie</i>		
maximaal 1 x per maand contact met familie, vrienden of goede kennissen	2,9%	6,0%
<i>stellingen</i>		
er is altijd iemand bij wie ik met mijn dagelijkse problemen terecht kan	oneens 3,1%	-
ik mis een echt goede vriend of vriendin	eens 8,7%	-
ik voel mij wel eens eenzaam	eens 11,2%	-
<i>georganiseerde sociale participatie</i>		
geen lid van vereniging, zoals sport, hobby, muziek	35,4%	46,0%
geen lid van politieke of belangenorganisatie, zoals Greenpeace	71,2%	69,0%
geen lid van kerkgenootschap	73,1%	67,0%
geen lid van één van de 3	12,9%	-

* Bron: Drents Panel

** Bron: SCP 2004

*** Dus geen betaald werk, geen vrijwilligerswerk, geen school, geen mantelzorg

- : geen informatie

Maatschappelijke participatie

Uit tabel 3.8 blijkt dat 37,5% van de respondenten geen betaalde arbeid doet, niet naar school gaat en ook geen onbetaalde arbeid doet. In Nederland ligt dat percentage met 33% iets lager. Net als in Nederland gaat het in Drenthe hier voor een belangrijk deel om 65-plussers, en vaker om vrouwen dan om mannen.

Informele sociale participatie

Aan de respondenten van het Drents Panel is vervolgens gevraagd naar hoe vaak ze contact hebben met familie, vrienden of goede kennissen. Tabel 3.8 laat zien dat 2,9% van de ondervraagde Drenten aangeeft maximaal 1 keer per maand contact te hebben met familie of vrienden. De rest van de ondervraagden heeft vaker contact met familie of vrienden. In Nederland ligt het percentage 'maximaal 1 keer per maande contact' hoger, namelijk op 6%.

Aanvullende analyses laten zien dat er geen samenhang bestaat tussen maatschappelijke participatie en informele sociale contacten. De mensen die aangeven maximaal 1 keer per maand contact te hebben met familie of vrienden zijn evenveel vertegenwoordigd in de groep mensen die (on)betaalde arbeid verrichten als in de groep die dat niet doet. Verder is het aantal mensen dat aangeeft weinig sociale contacten te hebben zo klein dat aanvullende analyses erg onnauwkeurig zijn.

Daarnaast is een drietal stellingen voorgelegd aan het Drents Panel die ingaan op eenzaamheidsgevoelens. Uit tabel 3.8 blijkt dat slechts 3% van de Drenten aangeeft dat er niet iemand is waar men terecht kan met dagelijkse problemen. Aanvullende analyses laten geen samenhangen zien tussen het al dan niet ergens terecht kunnen en achtergrondvariabelen, zoals leeftijd, geslacht, regio en opleidingsniveau. Tabel 3.8 laat verder zien dat bijna 9% het eens is met de stelling dat men een goede vriend of vriendin mist en 11% voelt zich wel eens eenzaam. Mensen met een laag opleidingsniveau en vrouwen geven vaker aan een goede vriend(in) te missen of zich wel eens eenzaam te voelen. Ouderen geven bovendien vaker aan een goede vriend(in) te missen¹⁵.

Georganiseerde sociale participatie

Tabel 3.8 geeft ten slotte het percentage weer van Drenten dat niet deelneemt aan drie vormen van georganiseerde sociale participatie. Een derde van de respondenten is niet lid van een vereniging. Dat percentage ligt in Drenthe lager dan in Nederland. De percentages liggen in Drenthe relatief iets hoger voor wat betreft het niet lid zijn van een politieke of belangenorganisatie of een kerkgenootschap (respectievelijk 71% en 73% in Drenthe en 69% en 67% in Nederland). Alle drie vormen van georganiseerde sociale participatie samen genomen, blijkt dat 13% van de respondenten niet deelneemt aan de genoemde participatievormen. Aanvullende analyses laten zien dat deze 13% van de Drentse respondenten relatief vaker vrouw is, laag opgeleid en relatief ouder is.¹⁶

3.3.3 Normatieve integratie en rechten van sociaal burgerschap

Normatieve integratie en rechten van sociaal burgerschap zijn ook twee dimensies van sociale uitsluiting. Normatieve integratie gaat in op het sociaal uitgesloten zijn van burgers als gevolg van een afwijzing van geldende waarden en normen. Onvoldoende toegang tot rechten van sociaal burgerschap gaat in op de aanwezigheid van wachtlijsten of andere drempels voor burgers bij de dienstverlening van (semi-)overheidsinstellingen. De keuze is gemaakt om beide dimensies, normatieve integratie en toegang tot rechten van sociaal burgerschap gezamenlijk te beschrijven, omdat er veel samenhang bestaat tussen beide. Bijvoorbeeld een lage actieve betrokkenheid bij de buurt gaat samen met de wens om te verhuizen en ontevredenheid met de woonomgeving. Tabel 3.9 presenteert de resultaten van onvoldoende normatieve integratie en rechten van sociaal burgerschap.

---

¹⁵ Gevoelens van eenzaamheid blijken niet samen te hangen met hoe vaak mensen contact hebben met familie of vrienden. Wel geven mensen die relatief minder vaak contact hebben met familie of vrienden vaker aan een goede vriend(in) te missen en minder vaak iemand hebben om terecht te kunnen met dagelijkse problemen.

¹⁶ Er blijkt geen samenhang te bestaan tussen het al dan niet deelnemen aan één van de drie sociale participatievormen en de antwoorden op de eenzaamheidsstellingen.

Verkiezingen

In Drenthe heeft een hoog percentage van de bevolking van 18 jaar en ouder bij de Tweede kamerverkiezingen van 2003 gestemd. Slechts 5,5% van de respondenten van het Drents Panel geeft aan niet gestemd te hebben¹⁷. Landelijk is het percentage niet-stemmers een stuk hoger, 13%. Mensen met een lagere of middelbare opleiding hebben significant wat minder vaak gestemd dan de hoger opgeleiden. Het gaat om ca. 10% van de groep met een lagere of middelbare opleiding.

Betrokkenheid bij de woonbuurt

De betrokkenheid bij de woonbuurt ligt in Drenthe hoger dan in de rest van Nederland. 31,6% van de Drenten geeft aan niet of nauwelijks bij hun buurt betrokken te zijn, terwijl 45% van de Nederlanders dat aangeeft. Onder de leeftijdscategorie 18 t/m 29 jaar is de betrokkenheid bij hun buurt het laagst (47% is niet of nauwelijks betrokken). Opmerkelijk is dat de groep hoger opgeleiden het minst betrokken zijn bij hun buurt (slechts 14,2% is actief betrokken bij zijn buurt tegen respectievelijk 19,9% en 22,0% van de lager en middelbaar opgeleiden).

Verhuisbereidheid

Op de vraag of men binnen twee jaar gaat of wil verhuizen, antwoordt 8,6% van de Drenten ouder dan 18 jaar met "ja" of "zou wel willen, maar kan niets vinden". Dit percentage ligt een stuk lager dan het landelijke percentage van 13%. Jongeren (18 t/m 29 jaar) tonen een hogere bereidheid om te verhuizen dan de andere leeftijdscategorieën. Van de jongeren geeft 24,6% de wens aan te gaan of te willen verhuizen. De mensen met een lagere opleiding hebben een wat lagere bereidheid om te verhuizen dan de middelbaar en hoger opgeleiden.

Overlast in de woonbuurt

De tevredenheid onder de Drentse burgers over de eigen omgeving is zeer hoog (89,2% is tevreden tot zeer tevreden). Landelijk ligt dit percentage op 81%. De ervaren overlast in de woonbuurt ligt voor de provincie Drenthe lager dan in de rest van Nederland (zie tabel 3.9). De Drentse burgers noemen het vaakst "vernield straatmeubilair" (14,1%) als probleem in de woonbuurt. Overlast door omwonenden wordt door 2,8% aangemerkt als vaak voorkomend en overlast door jongeren door 8,0% van de Drentse burgers. Geluidsoverlast door burens (niet door het verkeer) komt volgens 4,7% vaak voor.

---

¹⁷ Uit gegevens over de opkomstpercentages bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2003 blijkt dat het percentage niet-stemmers in Drenthe hoger lag. De resultaten van het Drents Panel zijn mogelijk wat vertekend door het geven van sociaal wenselijke antwoorden.

Tabel 3.9 Onvoldoende normatieve integratie en rechten van sociaal burgerschap in Drenthe en Nederland

	Drenthe	Nederland
<i>Betrokkenheid bij de samenleving</i>		
Niet gestemd bij laatste Tweede Kamerverkiezingen	5,5%*	13%**
Niet of nauwelijks betrokkenheid bij de woonbuurt	31,6%*	45%**
<i>Onvoldoende toegang tot adequate huisvesting</i>		
Wil binnen twee jaar verhuizen	8,6%*	13%**
<i>Percentage 'komt veel voor' uit Politiemonitor***</i>		
Overlast door omwonenden	2,8%	4,4%
Overlast door groepen jongeren	8,0%	11,9%
Geluidsoverlast	4,7%	8,0%
Vernieling straatmeubilair	14,1%	18,3%
<i>Onvoldoende toegang tot maatschappelijke instanties</i>		
(zeer) slecht behandeld door minimaal een instantie	-	14%**
(erg) lang moeten wachten bij minimaal een instantie	-	16%**

* Bron: Drents Panel

** Bron: SCP 2004

*** Bron: Politiemonitor Bevolking 2005

- : geen informatie

Toegang tot maatschappelijke dienstverlening

In dit onderdeel is als indicatoren voor onvoldoende toegang tot maatschappelijke dienstverlening gekozen voor de mate waarin men slecht is benaderd of behandeld door een instantie en of er lange wachttijden waren bij de betreffende instantie¹⁸. De resultaten gaan weliswaar over Nederland als geheel, maar de verwachting is dat Drenthe niet anders zal scoren dan de rest van Nederland.

Uit tabel 3.9 komt naar voren dat de helft van de huishoudens in de afgelopen twee jaar contact heeft gehad met minimaal één instantie. Van de totale groep geeft 14% aan slecht te zijn behandeld en 16% geeft aan lang te hebben moeten wachten (Jehoel-Gijsbers, 2004).

¹⁸ De onderzochte instanties zijn sociale dienst, uitkeringsinstantie / Uitvoering Werknemers Verzekeringen (UWV), Centrum voor Werk en Inkomen (CWI), reïntegratiebedrijf, Bureau Jeugdzorg, politie en nog enkele maatschappelijke instanties.

4. Sportparticipatie van mensen met een beperking in Drenthe

4.1 Inleiding

In dit onderdeel wordt ingegaan op de stand van zaken rond de sportparticipatie van mensen met een beperking in Nederland en Drenthe. Dit past binnen het beleidsdoel van de provincie om groepen in Drenthe die onder de norm van gezond bewegen zitten, aan sportactiviteiten te laten deelnemen. De provincie wil specifieke aandacht besteden aan mensen met lichamelijke of verstandelijke beperking. Zij streeft naar een verdere profilering van de gehandicapten sport op topniveau (Provincie Drenthe, 2006a). In de eerste plaats wordt aandacht besteed aan de deelname aan sportieve activiteiten van mensen met een lichamelijke beperking en hun lidmaatschap van (speciale) sportverenigingen. Vervolgens volgt een beschrijving van de sportdeelname van mensen met een verstandelijke beperking en in hoeverre zij dit in verenigingsverband doen. In de derde paragraaf volgt een overzicht van verenigingen in Drenthe die aangesloten zijn bij de NebasNsg, de Nederlandse sportorganisatie voor mensen met een beperking, en voor welke beperkingen zij faciliteiten bieden. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van een aantal (top)sportevenementen voor gehandicapten in Drenthe in de afgelopen jaren.

Definities en enkele cijfers

Het huidige rapport volgt de definitie van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) voor mensen met een lichamelijke of een verstandelijke beperking:

Mensen met een lichamelijke beperking ervaren, als gevolg van een motorische of zintuiglijke beperking, problemen bij de participatie in de samenleving, waaronder deelname aan sportieve activiteiten. In Nederland wordt het aantal zelfstandig wonende (niet in een inrichting verblijvende) personen met matige of ernstige¹⁹ lichamelijke beperkingen geschat op ca. 1,5 miljoen. De groep met ernstige lichamelijke beperkingen telt ongeveer 0,5 miljoen personen.

Mensen met een verstandelijke beperking worden gekenmerkt door een geringe intelligentie en door beperkingen bij de sociale zelfredzaamheid. Het aantal mensen met een verstandelijke beperking in Nederland wordt geschat op 103.000 tot 111.000 personen, waarvan ongeveer de helft ondersteund woont. Het aantal mensen met een ernstige verstandelijke beperking wordt geschat op ruim 53.000 personen (de Klerk, 2002).

4.2 Deelname van mensen met een lichamelijke beperking aan sportieve activiteiten

In tabel 4.1 is de deelname aan sportieve activiteiten in 1999 weergegeven naar ernst van de lichamelijke beperkingen, in Drenthe en Nederland.

---

¹⁹ Personen met matige en ernstige beperking kunnen vaak bepaalde activiteiten helemaal niet uitvoeren en hebben altijd met meer dan één activiteit moeite.

Tabel 4.1 Deelname aan sportieve activiteiten²⁰ in de afgelopen 12 maanden naar ernst van de lichamelijke beperkingen (in procenten), 18-64 jarigen²¹, 1999

	Drenthe	Nederland
Geen beperkingen	73	71
Lichte beperkingen	59	64
Matige of ernstige beperkingen	22	43
Totaal	68	69

Bron: SCP 2002, Algemeen Voorzieningenonderzoek 1999

Uit de tabel blijkt dat mensen met een beperking minder vaak deelnemen aan sport dan mensen zonder beperking. Hoe ernstiger de beperking hoe geringer de deelname. Van de mensen zonder beperking deed 71% aan sport en van de mensen met een ernstige beperking slechts 43% in 1999. In Drenthe gaf 73% van de mensen zonder beperkingen in de afgelopen 12 maanden aan één of meer sporten te beoefenen. Voor de personen met een lichte beperking was dit 59% en die met matige of ernstige lichamelijke beperkingen 22%.

In tabel 4.2 wordt de ontwikkeling van de deelname aan sportieve activiteiten in de negentiger jaren weergegeven naar de mate van lichamelijke beperking.

Tabel 4.2 Ontwikkeling deelname aan de sportieve activiteiten naar mate van lichamelijke beperking, Nederland, 1991-1999

	1991	1995	1999
Geen beperkingen	69	70	71
Lichte beperkingen	56	60	64
Matige of ernstige beperkingen	41	45	43
Totaal	66	67	69

Bron: SCP rapportage gehandicapten, 2002

De deelname aan sportieve activiteiten van mensen met geen of een lichte beperking is in Nederland toegenomen in de negentiger jaren toegenomen (zie tabel 4.2). De sportdeelname van mensen met matige of ernstige beperking is na een aanvankelijke stijging in 1995, in 1999 weer gedaald. De verschillen in sportdeelname tussen personen met lichamelijke beperkingen en zonder beperkingen zijn niet kleiner geworden in de negentiger jaren²². In 2003 was de sportdeelname van de totale Nederlandse bevolking gegroeid naar 73%.

²⁰ Inclusief fiets- en wandelsport.

²¹ Ouderen van 65 jaar en ouder blijken ongeacht of men wel of geen lichamelijke beperking heeft, minder vaak deel te nemen aan sportieve activiteiten dan jongeren. In het vervolg van dit hoofdstuk zal alleen de leeftijdscategorie 18-64 jaar worden bekeken.

²² Indien een multivariate analyse wordt uitgevoerd op de deelnamecijfers tussen 1991 en 1999 en rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken, zoals leeftijd en geslacht, dan blijkt de sportdeelname niet veranderd, ongeacht of iemand beperkingen heeft of niet. Ook is het verschil in sportdeelname tussen beide categorieën niet kleiner geworden (de Klerk, 2002).

Tabel 4.3 Lidmaatschap sportverenigingen naar mate van lichamelijke beperking, Drenthe, 1999

	Drenthe	Nederland
Geen beperkingen	42	36
Lichte beperkingen	28	21
Matige beperkingen	4	134
Ernstige beperkingen	1	1

Bron: SCP 2002, Algemeen Voorzieningenonderzoek 1999

In 1999 was in Drenthe 42% van de mensen zonder lichamelijke beperkingen lid van een sportvereniging. De lidmaatschapspercentages van de mensen met lichte of matige beperkingen zijn lager, respectievelijk 28% en 4%. Het lidmaatschapspercentage van mensen met een ernstige lichamelijke beperking is bijna nihil (SCP, Aanvullende voorzieningenonderzoek, 1999). Voor Nederland totaal was 36% van de mensen zonder lichamelijke beperkingen lid van een sportvereniging. Voor mensen met lichte of matige lichamelijke beperkingen was respectievelijk 21% en 13% lid van een vereniging. Mensen met ernstige lichamelijke beperkingen zijn nauwelijks lid van een vereniging.

4.3 Deelname van mensen met een verstandelijke beperking aan sportieve activiteiten

Over de vrijetijdsbesteding, waaronder sportdeelname, van mensen met een verstandelijke beperking²³ in Nederland was tot 2002 weinig bekend, omdat gegevens uit onderzoek ontbraken. In 2002 is voor het eerst onderzoek gedaan naar de leefsituatie van personen met een verstandelijke beperking in Nederland²⁴.

Tabel 4.4 Type sportverenigingen waar mensen met een verstandelijke beperking van 18 jaar en ouder gebruik van maken, Nederland, 2000

	alleen degenen met vrijetijdsbesteding	hele populatie
Sportvereniging, speciaal voor gehandicapten	38	17
Sportvereniging, niet speciaal voor gehandicapten (bijv. in g-team)	13	6

Bron: SCP, rapportage gehandicapten 2002

Van de mensen met een verstandelijke beperking geeft 54% aan deel te nemen aan sportieve activiteiten. Van de geïnterviewden geeft 29% meer aan sporten te willen doen.

²³ In de rapportage gehandicapten (de Klerk, 2002) wordt gesproken over mensen met verstandelijke handicaps in plaats van verstandelijke beperkingen. Dit heeft te maken met het feit dat alleen gegevens over mensen met verstandelijke handicaps beschikbaar zijn die gebruik maken van voorzieningen.

²⁴ De resultaten uit tabel 4.4 zijn verkregen door het afnemen van interviews met mensen die zelf in staat waren om deel te nemen of hun ouders/begeleiders, zodat de gegevens niet representatief zijn voor alle mensen met een verstandelijke beperking (de Klerk, 2002).

Van de mensen met een verstandelijke beperking brengt 46% een deel van de vrije tijd door op een vereniging. Mensen met een verstandelijke beperking maken het meest gebruik van een sportvereniging speciaal voor gehandicapten (zie tabel 4.4). Eén op de zes gaat naar een sportvereniging speciaal voor gehandicapten. Slechts 6% gaat naar een reguliere sportvereniging.

4.4 Aantal aangesloten verenigingen en leden bij NebasNsg

In de periode 1990-2004 heeft het aantal takken van georganiseerde aangepaste sport zich verder verspreid over Nederland, dat zijn sporten voor mensen met lichamelijke of verstandelijke beperkingen of chronisch zieken. Het aantal verenigingen aangesloten bij het NebasNsg is gestegen in de periode 1990-2004 met 235 naar 442 verenigingen, een toename met 114% (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006). Deze groei kan geplaast worden in de landelijke context, waar het aantal sportverenigingen, dat is aangesloten bij NOC*NSF bonden, tussen 1990 en 2004 met 9% gedaald van 31.600 naar 28.756. Het gemiddeld aantal leden per sportclub is gestegen van 132 naar 174, een toename met 32%. Er zijn minder sportverenigingen dan vijftien jaar geleden, maar ze zijn groter qua ledental. (Voor een overzicht van de ontwikkeling van het aantal aangesloten verenigingen per sportbond zie bijlage 6.)

Volgens recente gegevens van SportDrenthe (SportDrenthe & NebasNsg District Drenthe, 2006) zijn er landelijk nu ca. 600 verenigingen aangesloten bij NebasNsg. In Drenthe gaat het om ongeveer 110 verenigingen, waarvan ongeveer twintig verenigingen faciliteiten bieden voor meer dan één beperking. Voor alle vormen van beperkingen zijn sportverenigingen en -clubs aanwezig (zie tabel 4.5). Ook bieden verenigingen mogelijkheden voor sporters met verschillende beperkingen, zowel met lichamelijke, verstandelijke beperkingen en chronisch ziekten.

Tabel 4.5 Aantal sportverenigingen aangesloten bij NebasNsg naar aard van beperking, 2006 in Drenthe

	aantal
Voor mensen met lichamelijke beperking	32
Voor chronisch zieken	27
Voor doven/slechthorenden	4
Voor blinden/slechtzienden	19
Voor mensen met verstandelijke beperking	28
Totaal	110
	(incl. dubbeltellingen)

Bron: NebasNsg, Sportwijzer SportDrenthe

4.5 (Top)sportevenementen voor mensen met een beperking in Drenthe en Nederland

De provincie Drenthe profileert zich in toenemende mate als een provincie met veel aandacht voor sport voor gehandicapten. Er worden jaarlijks verschillende evenementen

georganiseerd zowel in het kader van de breedtesport als in het kader van topsport (zie overzicht in tabel 4.6).

Tabel 4.6 Overzicht (top)sportevenementen in Drenthe, 2003-2006

	aantal deelnemers en bezoekers
<i>Topsport</i>	
EK Atletiek voor gehandicapten 2003	25.000 bezoekers
WK Atletiek voor gehandicapten 2006	1.500 atleten; 61.250 bezoekers
Regionaal Special Olympics voetbal 2004	29 teams
<i>Breedtesport</i>	
NK Zitvolleybal 2004	Niet bekend
NK Waterbasketbal 2004	Niet bekend
Drents Zwemfestijn (verstandelijke beperking) 2004	100 deelnemers
Drents Zwemfestijn 2005	53 deelnemers
Drents Atletiekfestijn 2004	60 deelnemers
Drents Atletiekfestijn 2005	56 deelnemers
Harm Wiegman Jeugdsportweekend 2005	33 kinderen

Bron: Jaarrapportages SportDrenthe 2004 en 2005, Eurochamp, NebasNsg

Topsportevenementen

Drenthe heeft sinds 2003 al een aantal topsportevenementen voor (lichamelijk) gehandicapten georganiseerd. In 2003 vonden de Europese Kampioenschappen (EK) Atletiek voor gehandicapten in Assen plaats. Op dit evenement kwamen 25.000 bezoekers af. Recentelijk zijn de Wereldkampioenschappen (WK) Atletiek voor gehandicapten in Assen georganiseerd met ruim 1.500 atleten en 61.250 bezoekers (opgave organisatie Eurochamp).

Breedtesportevenementen

Diverse evenementen voor jonge en volwassen mensen met een beperking zijn tussen 2004 en 2006 georganiseerd. Enkele evenementen, zoals het Drents zwemfestijn en Drents Atletiekfestijn keren jaarlijks terug. Jaarlijks wordt ook het Harm Wiegman Jeugdsportweekend georganiseerd om gehandicapte kinderen kennis te laten maken met de verschillende sporten.

5. Vermaatschappelijking van zorg in Drenthe, enkele opinies

5.1 Inleiding

Het provinciaal beleid in Drenthe besteedt zowel in de contourennota 'Mensen in het Middelpunt' (Provincie Drenthe, 2004b) als nog meer expliciet in de nota "Zorg in perspectief 2005-2008 (Provincie Drenthe, 2004c) aandacht aan ontwikkelingen en ambities omtrent vermaatschappelijking van zorg. De kern van het beleid is "dat mensen, ondanks hun zorgbehoefte, zoveel mogelijk als volwaardig burger deel kunnen nemen aan het 'gewone' maatschappelijke leven. (Provincie Drenthe, 2004c). Zorg is daarmee niet langer iets wat zich binnen de muren van een instelling afspeelt, maar meer en meer in allerlei vormen in het 'gewone' leven." Ook heeft het raakvlakken met terreinen als wonen, welzijn, arbeid/dagbesteding.

Het huidige onderzoek heeft aan het Drents Panel een aantal stellingen voorgelegd die te maken hebben met vermaatschappelijking van zorg. In het kader van deze tussentijdse rapportage is ervoor gekozen om bij Drentse burgers de houding te peilen wanneer mensen met een beperking in hun directe omgeving wonen en leven. De volgende paragraaf beschrijft de resultaten.

5.2 Opinies over vermaatschappelijking van zorg

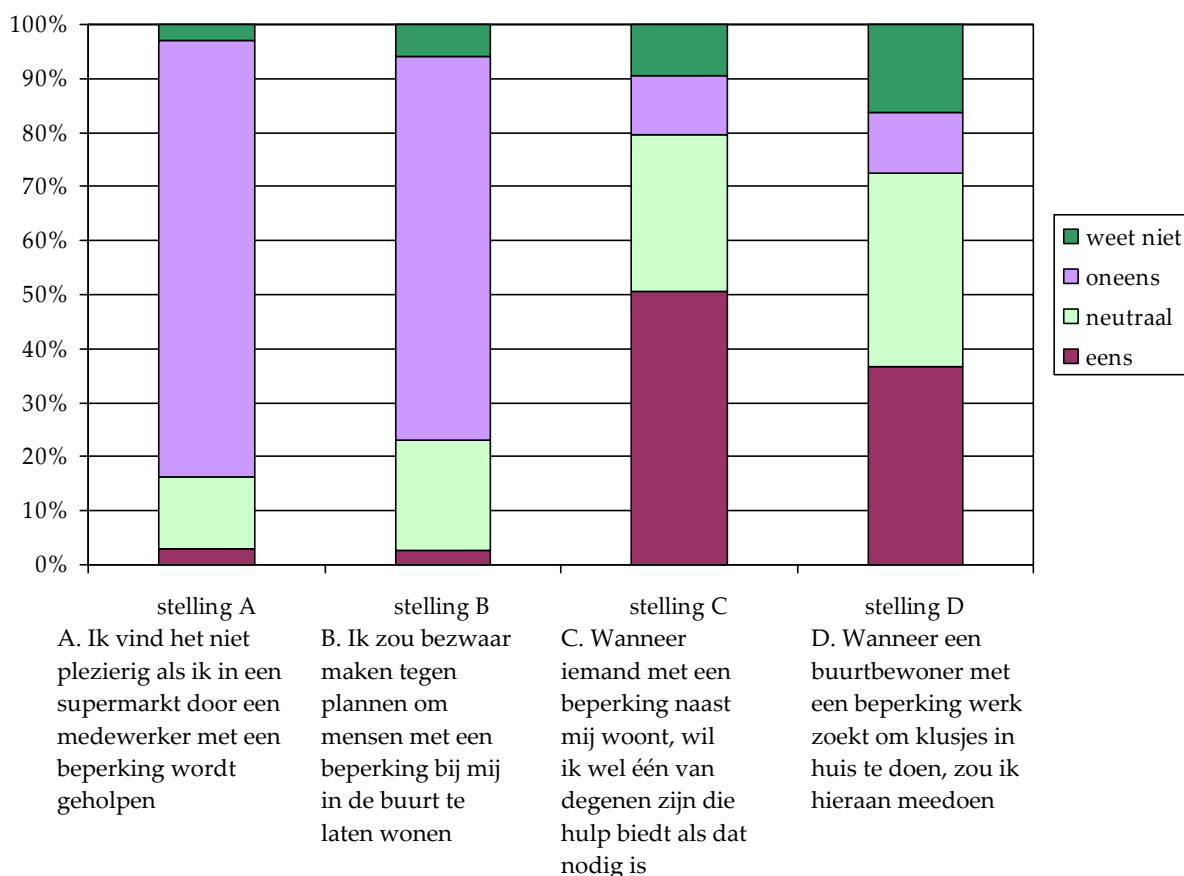
In totaal zijn vier stellingen voorgelegd aan het Drents Panel, die te maken hebben met de mogelijke consequenties van vermaatschappelijking van zorg van mensen met een beperking. Tabel 5.1 presenteert het percentage mensen dat een positieve houding rapporteert op de verschillende stellingen, zij zijn het oneens met een negatieve stelling of eens met een positieve stelling. Figuur 5.1 laat alle resultaten per stelling zien.

**Tabel 5.1 Meninge n over vermaatschappelijking van zorg, in percentages
n=1341*)**

<i>Stellingen</i>	<i>% oneens</i>
A. Ik vind het niet plezierig als ik in een supermarkt door een medewerker met een beperking wordt geholpen.	80,8%
B. Ik zou bezwaar maken tegen plannen om mensen met een beperking bij mijn in de buurt te laten wonen.	70,9%
<i>Stellingen</i>	<i>% eens</i>
C. Wanneer iemand met een beperking naast mij woont, wil ik wel één van degenen zijn die hulp biedt als dat nodig is.	50,7%
D. Wanneer een buurtbewoner met een beperking werk zoekt om klusjes in huis te doen, zou ik hieraan meedoen.	36,8%

*Bron: Drents Panel

Figuur 5.1 Meningen over vermaatschappelijking van zorg

Uit tabel 5.1 komt naar voren dat ruim 80% het oneens is met de stelling het niet plezierig te vinden in een supermarkt geholpen te worden door een medewerker met een beperking. Ruim 70% is het oneens met de stelling bezwaar te maken tegen plannen wanneer mensen met een beperking in de buurt komen wonen. Bij een grote meerderheid van de Drentse bevolking bestaat een positieve houding ten opzicht van mensen met een beperking in hun dagelijkse leefomgeving (wonen en boodschappen doen). Er bestaat een sterke samenhang tussen de beide stellingen: mensen die het oneens zijn met de stelling over de supermarkt zijn het ook oneens met de stelling over bezwaar maken.

De helft van de Drentse respondenten reageert positief op de stelling om degene te zijn die hulp biedt als het nodig is, wanneer iemand met een beperking naast hem of haar woont. Een groot deel, 40%, antwoordt neutraal op deze stelling of weet het niet (zie figuur 5.1). Ruim een derde antwoordt positief op de stelling om mee te doen, wanneer een buurtbewoner met een beperking werk zoekt om klusjes in huis te doen. Meer dan de helft (52%) van de Drenten antwoordt neutraal op deze stelling, of weet het niet (zie figuur 5.1). Over het geheel genomen blijken ouderen (65+) vaker ‘neutraal’ of ‘weet niet’ te antwoorden op de stellingen.

Er bestaat een sterke samenhang tussen beide stellingen: mensen die hulp willen bieden als buur willen ook meedoen aan klusjes in huis uitbesteden.

Kanttekeningen

Ter afsluiting van dit hoofdstuk worden de volgende kanttekeningen geplaatst. Het hoofdstuk bevat een eerste algemene schets van opinies van Drentse burgers over een aantal onderdelen van de vermaatschappelijking van de zorg. Dat heeft als gevolg dat de resultaten een algemeen beeld geven en daarmee onvoldoende specifiek zijn om verder beleid op te ontwikkelen. Het algemene beeld kan op twee punten specifieker worden onderzocht in het Sociaal Rapport 2008. In de eerste plaats betreft het een onderscheid naar specifieke doelgroepen binnen de vermaatschappelijking van zorg, zoals mensen met lichamelijke beperkingen, verstandelijke beperkingen en mensen met een GGZ-problematiek. In de tweede plaats is het van belang onderscheid te maken tussen de huisvesting van individuele mensen met een beperking enerzijds en groepen anderzijds.

Deel 3

Onderzoeksvraag 3:

Wat is de stand van zaken van het provinciale beleid op het terrein van jeugdzorg en jeugdwerkloosheid?

Relatie met provinciaal sociaal beleid:

Informatie over indicatoren geformuleerd in 'Meerjarenevaluatieplan Mensen in het Middelpunt en de Kunst van het Combineren' over jeugdzorg en jeugdwerkloosheid.

Informatie en bronnen:

Jaarbericht 2005 en Beleidsinformatie Jeugdzorg 1^e kwartaal 2005-3^e kwartaal 2006, uitgaven van Bureau Jeugdzorg Drenthe

Taskforce wachtlijsten jeugdzorg (eindrapportage 2004)

Centraal Bureau voor de Statistiek (www.cbs.nl)

Centrum voor Werk en Inkomen (www.cwinet.nl)

Drenthe in cijfers (diverse jaargangen), uitgave provincie Drenthe

Beleidskader Jeugdzorg 2005-2008 en Uitvoeringsprogramma Opgroeien 2006, uitgaven van provincie Drenthe

Evaluatieonderzoek Wet op de Jeugdzorg, eindrapport, uitgave van Bestuur & Management Consultants.

6. Jeugdzorg en jeugdwerkloosheid

6.1 Inleiding

In dit onderdeel van het tussentijds Sociaal Rapport 2006 wordt voor Drenthe een overzicht gepresenteerd van de beschikbare cijfers over de instroom, productie en wachtlijsten in de jeugdzorg en over de jeugdwerkloosheid. Het doel van dit hoofdstuk is om de onderdelen uit het Meerjarenevaluatieplan Mensen in het Middelpunt / De Kunst van het Combineren over jeugdzorg (blz. 19-23) en jeugdwerkloosheid (blz. 24-27) te monitoren (Parker Brady, 2006). Hoewel veel cijfers al in eerdere publicaties van de provincie (Provincie Drenthe, 2004a; 2005) en diverse rapporten van externe organisaties (Taskforce Wachtlijsten Jeugdzorg, 2004; Noordelijke Rekenkamer, 2006) zijn vermeld, is ervoor gekozen om de cijfers in samenhang te presenteren voor de periode 2002-2005²⁵. Cijfers van de periode vóór 2002 worden niet gepresenteerd, omdat de gegevensverzameling bij Jeugdzorg voor de jaren tot 2002 onvolledig en niet geheel betrouwbaar was. In paragraaf 6.2 wordt het aantal aanmeldingen gepresenteerd bij Bureau Jeugdzorg Drenthe (BJD), bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) en bij andere Drentse organisaties waar jeugdigen zich kunnen melden gepresenteerd. De Drentse gegevens worden waar mogelijk met landelijke gegevens vergeleken. Vervolgens worden in paragraaf 6.3 enkele cijfers gepresenteerd over de benodigde tijd tussen het moment dat een jeugdige of zijn ouder/verzorger zich meldt bij BJD en het moment dat duidelijk wordt op welke jeugdzorg hij recht heeft, de zogenaamde doorlooptijd. In paragraaf 6.4 komt de productie van Jeugdzorg en de wachttijden voor het verkrijgen van jeugdzorg aan de orde. In paragraaf 6.5 worden recente cijfers gepresenteerd van de jeugdwerkloosheid in Drenthe.

6.2 Aanmeldingen in de jeugdzorg

In tabel 6.1 staat een overzicht van het aantal nieuwe aanmeldingen bij Bureau Jeugdzorg, AMK en andere Drentse organisaties waar jeugdigen zich kunnen melden voor de jaren 2002 tot en met 2005.

---

²⁵ De cijfers voor Jeugdzorg in paragraaf 6.4 hebben betrekking op de periode januari 2003-september 2006.

Tabel 6.1 Aantal nieuwe aanmeldingen bij Bureau Jeugdzorg, AMK en bij andere Drentse organisaties, 2002-2005

	2002	2003	2004	2005
Bureau Jeugdzorg	1.508	1.828	1.836	1.832
Jeugdbescherming/ jeugdreclassering	206	240	239	312
Jeugd-GGZ	862	1.000	-	1.334
Voordeuren Accare	560	841	859	767
Voordeuren MEE Drenthe	400	430	240	391
Voordeuren VTO Vroeghulp	100	110	95	110
Totaal aanmeldingen	3.636	4.449	3.269	4.746
AMK				
Adviezen	664	528	628	627
Consulten	-	137	166	144
Meldingen	224	262	317	358
Totaal aanmeldingen	868	927	1.111	1.129

Bron: BJZ Drenthe (beleidsinformatie jeugdzorg), Taskforce wachtlijsten jeugdzorg, Inspectie Jeugdzorg.
 -: niet bekend.

Het aantal aanmeldingen bij Bureau Jeugdzorg is tussen 2002 en 2004 van 1.508 naar 1.836 toegenomen en in 2005 stabiel gebleven (zie tabel 6.1). Het aantal aanmeldingen bij de Jeugdreclassering en -bescherming, Jeugd-GGZ en Accare laat sinds 2002 de grootste toename zien. Het aantal aanmeldingen bij MEE Drenthe en Vroegtijdige Opvang (VTO) zijn redelijk stabiel gebleven, met uitzondering van een 'dip' in het aantal aanmeldingen bij MEE Drenthe in 2004. Het totaal aantal aanmeldingen in Drenthe is gestegen van 3.636 in 2002 naar 4.746 in 2005. Het aantal aanmeldingen (totaal van adviezen, consulten en meldingen) bij Advies- en Meldpunt Kindermishandeling Drenthe (AMK) is van 2002 tot 2005 gestegen van 868 naar 1.129. Vanaf 2002 melden zich steeds meer jeugdigen en hun ouders/verzorgers bij het AMK Drenthe.

In het voorgaande zijn aantallen aanmeldingen gepresenteerd, maar deze zijn nog niet gerelateerd aan het aantal jeugdigen in Drenthe voor wie de zorg bedoeld is. Dit gebeurt in tabel 6.2.

Tabel 6.2 Aantal aanmeldingen Bureau Jeugdzorg Drenthe en AMK per 1.000 jeugdigen van 0-18 jaar, Drenthe en Nederland

	2002	2003	2004	2005
Voordeuren Bureau Jeugdzorg	1.508	1.828	1.836	1.832
<i>Drenthe</i>				
Per 1.000 jeugdigen	12,8	15,4	15,4	15,5
<i>Nederland</i>	51.739	49.140	52.129	-
Per 1.000 jeugdigen	14,5	13,8	14,5	-
AMK				
Aantal meldingen <i>Drenthe</i>	224	262	317	358
Per 1.000 jeugdigen	1,9	2,2	2,7	3,0
<i>Nederland</i>	7.246	8.080	9.959	11.726
Per 1.000 jeugdigen	2,0	2,2	2,8	3,2

Bron: BJZ Drenthe (beleidsinformatie jeugdzorg), Taskforce wachtlijsten jeugdzorg, Inspectie Jeugdzorg.
 -: niet bekend.

Het aantal nieuwe aanmeldingen bij Bureau Jeugdzorg is per 1.000 jeugdigen van 0 tot 18 jaar gestegen van 12,8 in 2002 naar 15,5 in 2005 (zie tabel 6.2). Landelijk ligt het aantal aanmeldingen per 1.000 jeugdigen iets lager dan in Drenthe, met uitzondering van het jaar 2002. Het aantal meldingen bij het AMK Drenthe is sinds 2002 sterk gestegen van 224 naar 358 meldingen. De regionale campagnes voor meer bekend van de AMK's, die in de tweede helft van 2003 zijn gevoerd, hebben ook aan deze groei bijgedragen. Per 1.000 jeugdigen gaat het om een stijging van 1,9 in 2002 naar 3,0 meldingen van kindermishandeling in 2005. Dit relatieve cijfer wijkt nauwelijks af van die van de andere AMK's in Nederland.

6.3 Doorlooptijd

In dit onderdeel wordt ingegaan op de gemiddelde benodigde tijd tussen aanmelding van een cliënt bij Bureau Jeugdzorg en het moment dat Bureau Jeugdzorg een indicatie afgeeft, waarin staat op welke jeugdzorg de cliënt recht heeft. De maximaal aanvaardbaar geachte norm voor deze zogenaamde doorlooptijd is 55 dagen.

Tabel 6.3 Doorlooptijd cliënten Bureau Jeugdzorg, Drenthe en Nederland, 2004 en eerste drie kwartalen 2006

		Drenthe	Nederland
Gemiddelde doorlooptijd in kalenderdagen	2004	51	117*
	2006	127	-

Bron: BJZ Drenthe (beleidsinformatie jeugdzorg), Taskforce wachtlijsten jeugdzorg 2004, Uitvoeringsprogramma opgroeien 2006

* betreft de situatie op 1 januari 2004

-: onbekend

De gemiddelde doorlooptijd tussen aanmelding en het moment dat een indicatiebesluit wordt afgegeven was in Drenthe in 2004 veel korter dan bij de Bureaus Jeugdzorg gezamenlijk. Gemiddeld moesten cliënten in Drenthe 51 kalenderdagen wachten tegen 117 dagen landelijk. In 2005 was de gemiddelde doorlooptijd zeer hoog²⁶ als gevolg van de invoering van de Wet op de Jeugdzorg. Ook cliënten die zich al twee of drie jaar geleden hadden gemeld en al lang geïndiceerde hulp ontvingen moesten in 2005 opnieuw een 'eerste indicatiebesluit' ontvangen in de zin van de Wet op de Jeugdzorg. Vanaf de zomer van 2005 is met behulp van de zogenaamde 'doorbraakmethode' bij enkele provincies, waaronder Drenthe bereikt dat de doorlooptijden sterk zijn teruggedrongen. Per 1 oktober 2006 was de gemiddelde doorlooptijd van Bureau Jeugdzorg Drenthe teruggebracht naar 127 kalenderdagen.

Bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) is als indicator gekozen voor de gemiddelde doorlooptijd tussen het moment dat een cliënt een melding van kindermishandeling doet en het moment dat het onderzoek naar de mishandeling door het AMK is afgesloten.

²⁶ In de Beleidsinformatie Jeugdzorg 4^e kwartaal staat: "De vermelde doorlooptijd wordt vertekend doordat uitzonderlijk veel indicatiebesluiten nu onder de noemer 'eerste indicatiebesluit' vallen, omdat besluiten van deze aard pas vanaf 1 januari 2005 worden genomen met de nieuwe Wet op de Jeugdzorg als basis".

Tabel 6.4 Doorlooptijd cliënten AMK, Drenthe en Nederland, 2004 en 2005

	Drenthe		Nederland	
	2004	2005	2004	2005
-Gemiddelde doorlooptijd in werkdagen	150*	219***	126*	135**
-Aantal onderzoeken binnen 5 werkdagen van start gegaan	244* (74%)	157*** (56%)	889* (39%)	6.566** (56%)
-Aandeel onderzoeken met doorlooptijd > 60 werkdagen	240* (73%)	330*** (87%)	2.182 ²⁷ (58%)	-

Bron: *Taskforce wachtlijsten jeugdzorg 2004, ** Ontwikkeling instroom/doorstroom AMK's in 2005,

***BJZ Drenthe Beleidsinformatie

-: niet bekend

De gemiddelde doorlooptijd tussen melding en afsluiting van het onderzoek door AMK is in Drenthe gestegen van 150 naar 219 werkdagen²⁸. In beide jaren was dit cijfer hoger dan het gemiddelde van de landelijke AMK's. In 2004 ging 74% van de onderzoeken in Drenthe binnen 5 werkdagen van start tegen landelijk 39% van de onderzoeken. In 2005 was dit percentage in Drenthe gedaald naar 56%. Dat is gelijk aan het landelijk percentage. In Drenthe was van 240 van de 328 onderzoeken (73%) de doorlooptijd langer dan 60 werkdagen en in 2005 is dit gestegen naar 87%. Landelijk ging het in 2004 om 2.182 van de 3.786 onderzoeken (58%).

6.4 Indicaties voor jeugdzorg en gemiddelde wachttijd voor het verkrijgen van jeugdzorg

In dit onderdeel volgt een overzicht van het aantal afgegeven indicaties door Bureau Jeugdzorg en de wachttijd van cliënten voor het verkrijgen van de jeugdzorg. Wederom worden de cijfers voor Drenthe vergeleken met de landelijke situatie.

²⁷ Betreft het aantal cliënten waarvoor de doorlooptijd langer is dan 60 werkdagen. Peilperiode 2^e helft 2003 (bron: Taskforce wachtlijsten jeugdzorg).

²⁸ In Beleidsinformatie 4^e kwartaal van BJD staat: "Deze cijfers geven geen correct beeld van de realiteit. De cijfers worden met name vertroebeld doordat het AMK participeert in het drugsprotocol, het protocol huiselijk geweld en een coördineerde taak heeft wat het scenario grootschalige zedenzaken betreft".

Tabel 6.5 Aantal indicatiebesluiten Bureau Jeugdzorg Drenthe en wachttijd voor het verkrijgen van jeugdzorg, Drenthe en Nederland

	Drenthe			
	2003	2004	2005	jan-sept 2006
Aantal aanmeldingen Bureau Jeugdzorg	1.828***	1.836****	1.785*	1.562**
Aantal indicatiebesluiten	-	1.036****	2.225*	1.574**

	Drenthe			Nederland		
	1 januari 2003	1 januari 2004	1 januari 2006	1 januari 2003	1 januari 2004	1 januari 2006
Aandeel cliënten wachtend op verzilvering >45 dagen	-	71%***	52%**	62%***	64%***	50%*****
Gemiddelde wachttijd geïndiceerde zorg	42***	44***	20**	68***	67***	59*****

Bron: * BJD jaarverslag 2005, ** BJZ Drenthe Beleidsinformatie kwartaalrapportages 2005-2006, ***Taskforce wachtlijsten jeugdzorg, **** Uitvoeringsprogramma opgroeiën 2006, *****BMC Evaluatieonderzoek Wet op de Jeugdzorg

-: niet bekend

Het aantal indicatiebesluiten is in 2005 sterk gestegen van 1.036 in 2004 naar 2.225 in 2005 (zie tabel 6.5). Over de eerste drie kwartalen van 2006 bedroeg het aantal indicatiebesluiten 1.574. Voor een belangrijk deel is dit een inhaalslag, want het aantal aanmeldingen bij BJZ stabiliseerde zich op 1.832 in 2005. Een belangrijk deel van de indicaties had betrekking op aanmeldingen bij Bureau Jeugdzorg, maar een klein deel is via de voordeuren van GGZ en Accare binnengekomen (Bureau Jeugdzorg Drenthe, 2006). Op 1 januari 2004 moest 71% van de cliënten met een indicatie wachten op verzilvering van de zorg, dat wil zeggen dat zij hun recht op zorg kunnen verkrijgen, langer dan 45 werkdagen²⁹ hierop wachten (Taskforce Wachtlijsten Jeugdzorg, 2004). Op 1 januari 2006 lag dit op 52% van de wachtenden op jeugdzorg (Bureau Jeugdzorg Drenthe (landelijke rapportage 2006), 2006). Landelijk ligt dit aandeel lager, namelijk respectievelijk 64% en 50% van de wachtenden (Baecke *e.a.*, 2006). De gemiddelde wachttijd voor geïndiceerde zorg lag op 1 januari 2004 met 44 werkdagen lager dan het landelijke cijfer van 67 werkdagen. Op 1 januari 2006 was de gemiddelde wachttijd in Drenthe gedaald naar 20 werkdagen.

6.5 Jeugdwerkloosheid

Als indicator³⁰ voor de jeugdwerkloosheid is gekozen voor het aandeel jeugdigen (jonger dan 23 jaar) van de totale groep niet-werkende werkzoekenden (NWW)³¹. In tabel 6.6 staat een overzicht van de metingen van december 2003 tot oktober 2006.

²⁹ Door de Taskforce wachtlijsten jeugdzorg vastgestelde norm.

³⁰ Deze indicator is opgenomen in het Meerjarenevaluatieplan Mensen in het Middelpunt. Een alternatieve indicator is het aandeel niet-werkende werkzoekende jongeren van het totaal aantal jongeren in de potentiële beroepsbevolking. Deze indicator wordt echter landelijk niet gebruikt en geeft problemen bij het vergelijken met landelijke gegevens.

³¹ In tabel 6.6 is het werkloosheidspercentage opgenomen dat door het Centrum voor Werk en Inkomen wordt geregistreerd. Het Centraal Bureau voor de Statistiek hanteert als werkloosheidspercentage het aandeel

Tabel 6.6 Aandeel niet-werkende werkzoekenden jonger dan 23 jaar in Drenthe en Nederland

datum	aantal niet-werkende werkzoekenden	<23 jaar aantal	Drenthe %	Nederland %
dec-03	23.253	2.129	9,2	8,2
jul-04	22.231	1.908	8,6	7,6
dec-04	23.621	2.065	8,7	7,3
jul-05	22.846	1.753	7,7	6,4
dec-05	23.702	1.663	7,0	5,7
jul-06	20.777	1.256	6,0	5,0
okt-06	19.721	1.110	5,6	4,6

Bron: CWI

Het aandeel jongeren van de groep niet-werkende werkzoekenden was in december 2003 op een hoogtepunt van 9,2%. In bijna drie jaar tijd is dit aandeel gedaald naar 5,6% in oktober 2006. Ook in absolute zin is het aantal jeugdige werklozen gedaald van 2.129 naar 1.110³². Het werkloosheidspercentage onder jongeren in Drenthe lag gedurende de hele periode boven het landelijk percentage. De provincie Drenthe ligt met een jeugdwerkloosheidspercentage van 5,6% in oktober 2006 nog steeds boven het landelijk gemiddelde van 4,6%.

---

werklozen in de beroepsbevolking. Dit percentage ligt hoger dan het percentage van het CWI. In 2005 was het CBS percentage 13,1% onder de leeftijdscategorie 15 tot 25 jaar.

³² Dit geldt ook als rekening wordt gehouden met seizoensinvloeden (in de zomer is het aantal jongeren zonder werk geringer door seizoenswerk).

Conclusies

Hieronder volgen puntsgewijs de belangrijkste conclusies van dit rapport. De conclusies zijn gegroepeerd per onderzoeksvraag. De conclusies 1 tot en met 5 hebben betrekking op de eerste onderzoeksvraag, de conclusies 6 tot en met 10 op de tweede onderzoeksvraag en de conclusies 11 en 12 op de derde onderzoeksvraag.

Onderzoeksvraag 1

1. De Drentse bevolking is sinds 2003 minder sterk gegroeid dan in de vergelijkbare periode voor 2003. Een dalend geboorteoverschot en een sterk geslonken positief migratiesaldo zijn daarvoor de belangrijkste oorzaken. De in het Sociaal Rapport 2003 gesignaleerde vergrijzing in Drenthe zet in 2006 door. De grijze druk ligt in Drenthe boven het landelijk niveau. De samenstelling van de huishoudens in Drenthe krijgt steeds meer overeenkomsten met die van heel Nederland: het aandeel éénpersoons-huishoudens neemt toe en het aandeel gehuwden/samenwonenden neemt af. Het aandeel gehuwden/samenwonenden blijft in Drenthe duidelijk hoger dan in Nederland. Het aantal allochtonen in Drenthe is sinds 2003 gedaald als gevolg van een strenger vluchtelingenbeleid en verhuizing buiten Drenthe.
2. De Drentse arbeidsmarkt is veranderd tussen 2002 en 2005. Het werkloosheidspercentage nam toe van 5,2% naar 7,6% met een piek van 8,0% in 2004. Het verschil tussen Drenthe en Nederland werd groter in het nadeel van Drenthe. Dit was met name het gevolg van een achterblijvende economische groei. Positieve ontwikkelingen zijn de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen (een toename van de netto participatiegraad van 51,0% naar 52,5%) en ouderen (een toename van 37,0% naar 42,3%) en een verdere verbetering van het gemiddelde opleidingsniveau van de volwassen Drent. Dit blijkt uit een stijging van 16,0% naar 20,4% van het aandeel hoger onderwijs onder de bevolking van 15-64 jaar. In Zuidoost Drenthe blijft het aandeel lager onderwijs relatief hoog.
3. Het besteedbaar inkomen per inwoner van Drenthe is gestegen tussen 2000 en 2003 en het verschil met het Nederlands gemiddelde is enigszins kleiner geworden.
4. In de periode 2002-2005 zijn in Drenthe gemiddeld bijna 2.000 nieuwbouwwoningen per jaar gerealiseerd. In de periode 2000-2004 zijn gemiddeld minder woningen per jaar gerealiseerd dan volgens de bouwruimte van het eerste Provinciaal Omgevingsplan.
5. De onderwijsprestaties van Drentse basisschoolleerlingen, in termen van citoscores in groep 8, wijken weinig af van de gemiddelde landelijke cijfers, met uitzondering van Zuidoost Drenthe. De onderwijsprestaties van de Drentse leerlingen in het voortgezet onderwijs liggen vaker op de gemiddelde scores per schoolsoort dan in de rest van Nederland.

Onderzoeksvraag 2

6. Het aantal huishoudens met een laag inkomen in Drenthe is sinds 2003 gegroeid. Het Drentse beeld is iets gunstiger dan het landelijke beeld wat betreft armoede in financiële zin, in het bijzonder het aandeel lage inkomens, langdurige lage inkomens en aantal bijstandsgerechtigden. In Drenthe doen relatief meer huishoudens een aanvraag voor bijzondere bijstand of een aanvraag voor schuldhulpverlening dan in de rest van Nederland, maar het gaat gemiddeld om een lager bedrag. Eén op de veertien Drenten geeft aan (heel) moeilijk rond te kunnen komen en 2% geeft aan een betalingsachterstand te hebben gehad in het afgelopen jaar. Deze percentages komen overeen met de landelijke cijfers. Het deel van de Drenten dat aangeeft onvoldoende geld te hebben voor primaire levensbehoeften is kleiner dan landelijk.
7. De groep Drenten met een tekort aan sociale participatie is klein. Drenten hebben vaker informele sociale contacten met familie en vrienden dan in de rest van Nederland. Drenten zijn ook relatief vaker lid van een vereniging.
8. Slechts een kleine groep van de Drenten heeft te maken met onvoldoende normatieve integratie en/of onvoldoende toegang tot rechten van sociaal burgerschap. De landelijke cijfers zijn voor beide aspecten hoger. Drenten hebben vaker bij landelijke verkiezingen gestemd, zijn meer betrokken bij hun buurt, hebben minder de wens om te verhuizen en zijn meer tevreden over hun woonomgeving dan elders in het land.
9. Mensen met lichamelijke beperkingen in Drenthe nemen even vaak deel aan sportieve activiteiten als elders in Nederland. Drenten met lichamelijke beperkingen zijn wat vaker lid van een sportvereniging met uitzondering van de mensen met matige of ernstige beperkingen. Hierbij past de kanttekening dat het hier gaat om relatief oude gegevens uit 1999 en dat de situatie veranderd kan zijn. Onderzoek daarnaar is gewenst. Ook mensen met een verstandelijke beperking zijn in Nederland vaak lid van een sportvereniging die zich speciaal richt op de doelgroep. Het aantal takken van georganiseerde aangepaste sport heeft zich sinds 1990 in grote mate verspreid over Nederland. Het aantal verenigingen voor mensen met lichamelijke of verstandelijke beperkingen en chronisch zieken is landelijk sterk toegenomen. In Drenthe zijn sinds 2003 vele evenementen rond topsport en breedtesport voor mensen met een beperking georganiseerd.
10. Bij een grote meerderheid van de Drentse bevolking bestaat een positieve houding ten opzichte van mensen met een beperking in hun dagelijkse leefomgeving (wonen en boodschappen doen). Als het gaat om de bereidheid om hulp te verlenen aan een buurman/-vrouw met een beperking of om het meedoen aan klusjes door een buurtbewoner met een beperking is men wat minder uitgesproken positief: een groot deel weet het dan niet of stelt zich neutraal op. Een kanttekening bij deze resultaten is dat zij een algemeen beeld schetsen over opinies van Drenten over onderdelen van vermaatschappelijking van zorg. Specifieke informatie is nodig over doelgroepen en individuen versus groepen om verder beleid te kunnen ontwikkelen. Het Sociaal Rapport 2008 beoogt deze informatie te geven.

Onderzoeksvraag 3

11. Het aantal aanmeldingen bij Bureau Jeugdzorg Drenthe is zowel absoluut als gerelateerd aan het aantal jeugdigen toegenomen in de periode 2002-2004 en in 2005 stabiel gebleven. Ook het aantal meldingen bij het AMK is gestegen. In Drenthe hoefden cliënten in 2004 gemiddeld minder lang te wachten op een besluit door BJD over hun recht op jeugdzorg dan bij andere BJ's in het land. In 2005 was de gemiddelde doorlooptijd zeer hoog ten gevolge van de invoering van de Wet op de Jeugdzorg. In 2006 is de gemiddelde doorlooptijd gedaald naar 127 kalenderdagen. In Drenthe moesten cliënten van Jeugdzorg Drenthe in 2003 en 2004 gemiddeld korter wachten op geïndiceerde jeugdzorg dan in de rest van Nederland. De groep wachtenden, die al langer dan de wettelijke norm van 45 dagen wacht, was in 2004 relatief wat groter. Bij het AMK was de wachttijd voor de afronding van het onderzoek daarentegen langer dan bij de landelijke AMK's.

12. Het aandeel jeugdige werklozen in Drenthe is sinds eind 2003 gedaald van 9,2% naar 5,6% van de groep niet-werkende werkzoekenden. Het Drentse percentage jeugdwerkloosheid ligt echter gedurende de hele periode boven het landelijke percentage.

Literatuurlijst

Inleiding:

- Commissie Simons (2002), *Nieuwe perspectieven voor provinciaal sociaal beleid*, Den Haag, IPO.
- Parker Brady, H., Verkaar, E. (2003), *Het Provinciaal Sociaal Rapport Voorstel landelijke standaard*, Vereniging voor Statistiek en Onderzoek, platform Provinciaal onderzoek.
- Parker Brady, H.G. (2004). *Sociaal rapport Drenthe 2003*. Assen: Bestuurscommissie OCWZ.
- Parker Brady, H.G. (2006). *Meerjarenevaluatieplan Mensen in het Middelpunt en de Kunst van het Combineren*. Assen: Bestuurscommissie OCWZ.
- Provincie Drenthe (2004a). *Contourennota Mensen in het Middelpunt Provinciale agenda 2005-2008*. Assen.
- Verkaar, E. (2006). *Landelijke format sociaal rapport 2006*. Tilburg: PON.

Deel 1:

- CBS Webmagazine (2005). *Besteedbaar inkomen in 2004 weer gedaald*. Geraadpleegd op 1-8-2006 van www.cbs.nl.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2003). *Demografische informatie*. Geraadpleegd op 11-12-2006 van <http://www.cbs.nl/nl-nl/menu/themas/mensmaatschappij/bevolking/beschrijving/demografische-ontwikkelingen.htm>.
- Jepma, I., J. Kloprogge & A. Luc van der Vegt (2006). *Nieuw Drents Onderwijspeil, analyse van de resultaten van vier jaar onderwijskansenbeleid in Drenthe*. Utrecht: Sardes.
- Provincie Drenthe (2006a). *Drenthe in cijfers 2005*. Assen.
- Provincie Drenthe (2006b). *Monitor Werk, Onderwijs en Kennisinfrastuctuur: stand van zaken halverwege*. Assen.
- Provincie Drenthe (2006c). *Provinciale woningbouwmonitor*. Geraadpleegd op 1-8-2006 van www.drenthe.nl/wonen/woningbouwmonitor/index.php.
- Provincie Drenthe (2006). *Extra woningen met wonen en zorg in Drenthe., Provincie bespreekt woonplannen gemeenten*. Assen: 20-11-2006.

Deel 2:

Hoofdstuk 3

De Kluis, E. (2006). *Schulden. Zorg en Welzijn magazine, (4 oktober 2006).*

Gemeente Emmen (2006). *Beleidsbegroting 2007.* Emmen.

Gemeentelijke Kredietbank Drenthe (2006). *Sociaal jaarverslag 2005.* Assen.

Jehoel-Gijsbers, J. (2004). *Sociale uitsluiting in Nederland.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet (2005). *Jaarverslag NVVK over 2005.* Den Haag: NVVK.

Postmus, A. & L. Brouns (2006). *Armoede in Drenthe Quickscan, een inventarisatie van armoede in Drenthe* (STAMM CMO Drenthe). Assen.

Provincie Drenthe (2004). *Contourennota Mensen in het Middelpunt Provinciale agenda 2005-2008.* Assen.

Uitvoeringsconsortium Projectbureau Politie-monitor (2005), *Politie-monitor Bevolking 2005,,* Den Haag/ Hilversum.

Vrooman, C., A. Soede, H.-J. Dirven *e.a.* (2005). *Armoedemonitor 2005.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (1996). *Tweedeling in perspectief.* Den Haag: SDU.

Hoofdstuk 4:

Breedveld, K. & A. Tiessen-Raaphorst (2006). *Rapportage sport.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

de Klerk, M.M.Y. (2002). *Rapportage gehandicapten 2002. Maatschappelijke positie van mensen met lichamelijke beperkingen en verstandelijke handicaps.* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Provincie Drenthe (2006a). *Drenthe beweegt! Provinciale sportagenda 2006-2008.* Assen.

SportDrenthe & NebasNsg District Drenthe (2006). *Sportwijzer, overzicht van alle sport en beweegactiviteiten in de provincie Drenthe voor mensen met een beperking en/ of een chronische aandoening.* Hoogeveen.

NebasNsg, www.nebasnsg.nl

Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), Aanvullend voorzieningen gebruiksonderzoek 1999 – AVO'99 [computerfile], Amsterdam, Steinmetz Archives (P1513)

Hoofdstuk 5

Provincie Drenthe (2004a). *Contourennota Mensen in het Middelpunt Provinciale agenda 2005-2008*. Assen.

Provincie Drenthe (2004b). *Zorg in Perspectief 2005-2008*. Assen: Provincie Drenthe.

Deel 3:

Hoofdstuk 6:

Baecke, J.A.H., P. Bremmer & M.H. Glas (2006). *Evaluatieonderzoek Wet op de Jeugdzorg. Eindrapport*. Leusden: Bestuur & Management Consultants.

Bureau Jeugdzorg Drenthe (2006). *Jaarbericht 2005*. Assen.

Bureau Jeugdzorg Drenthe (landelijke rapportage 2006). (2006). BJZ Drenthe beleidsinformatie jeugdzorg kwartaalrapportages 2005-2006

Parker Brady, H.G. (2006). *Meerjarenevaluatieplan Mensen in het Middelpunt en de Kunst van het Combineren* (Bestuurscommissie Onderzoek CWZ). Assen.

Provincie Drenthe (2004a). *Beleidskader Jeugdzorg 2005-2008*. Assen.

Provincie Drenthe (2005). *Uitvoeringsprogramma opgroeien 2006*. Assen.

Taskforce Wachtlijsten Jeugdzorg (2004). *Eindrapportage Taskforce wachtlijsten jeugdzorg*. Den Haag.

BIJLAGEN

- Bijlage 1   Lijst met afkortingen**
- Bijlage 2   Verantwoording**
- Bijlage 3   Extra tabellen**
- Bijlage 4   Kenmerken van de onderzoeksgroep van het Drents Panel**
- Bijlage 5   Onderdeel vragenlijst aan het Drents panel**
- Bijlage 6   Ontwikkeling van het aantal aangesloten verenigingen per sportbond**

Bijlage 1 Lijst met afkortingen

AMK	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
BJD	Bureau Jeugdzorg Drenthe
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CFI	Centrale Financiën Instellingen
COROP	Commissie Regionaal Onderzoeks Programma
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
HEMA	Hoogeveen, Emmen, Meppel en Assen
NIBUD	Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting
NIZW	Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn
OCW	(Ministerie) Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
WBO	Woning Behoeftte Onderzoek
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
WWB	Wet Werk en Bijstand

Bijlage 2 Verantwoording

In het tussentijds Sociaal Rapport 2006 wordt een schets gegeven van de sociale staat van Drenthe in drie delen. Voor de beschrijving van de onderwerpen in de drie delen is een set indicatoren gekozen, die de stand van zaken en de ontwikkelingen het beste beschrijft. Bij het vaststellen van de indicatoren zijn keuzes gemaakt gebaseerd op de beschikbaarheid van gegevens en de relevantie voor het beleid. Voor het verzamelen van de gegevens voor de indicatoren zijn verschillende bestaande bronnen geraadpleegd, zowel binnen als buiten Drenthe. Belangrijke landelijke bronnen waren CBS, SCP, CFI en Politiemonitor Bevolking. Uit de regio zijn gegevens verkregen van Bureau Jeugdzorg Drenthe, SportDrenthe, CWI en diverse gemeenten. Tijdens het onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit de meeste recente peiljaren (2005 of 2006). In die gevallen waar dit niet mogelijk bleek, is teruggevallen op oudere cijfers. Veel cijfers zijn afkomstig uit enquêtes die gebaseerd zijn op steekproeven onder de bevolking. Met name uitspraken over resultaten op een laag schaalniveau zijn dan niet altijd mogelijk. Dientengevolge moet de lezer zich realiseren dat hij de cijfers met enige voorzichtigheid moet interpreteren. Het onderzoeksbureau heeft voor het tussentijds Sociaal Rapport 2006 gegevens verzameld door vragen voor te leggen aan het Drents Panel. Voor het beschrijven van de problematiek en ontwikkelingen per thema is ruimschoots gebruik gemaakt van bestaande rapporten.

Schaalniveau

Per thema zijn de ontwikkelingen minimaal op provinciaal niveau gepresenteerd en vergeleken met de situatie op landelijk niveau of –in het geval van het economische domein– het landsdeel Noord-Nederland. In de algemene schets van Drenthe (hoofdstuk 2) zijn veel basisgegevens opgenomen en daarom is gekozen voor een nog lager schaalniveau van presentatie, namelijk de gemeenten.

Bijlage 3 Extra tabellen

Tabel A.1 Aantal en percentages inwoners naar leeftijd, 2005 en 2006

		bevolking per regio naar leeftijd								totaal
		jonger dan 20 jr	%	20 tot 45 jr	%	45 tot 65 jr	%	65 jr en ouder	%	
Aa en Hunze	2005	5.897	23,3	7.135	28,2	7.893	31,2	4.404	17,4	25.329
	2006	5.994	23,5	6.974	27,3	8.078	31,7	4.461	17,5	25.507
Assen	2005	16.085	25,6	22.015	35,1	15.869	25,3	8.786	14,0	62.755
	2006	16.297	25,7	21.815	34,4	16.287	25,7	8.984	14,2	63.383
Borger-Odoorn	2005	6.342	24,1	7.884	29,9	7.997	30,4	4.104	15,6	26.327
	2006	6.282	23,9	7.688	29,2	8.132	30,9	4.201	16,0	26.303
Coevorden	2005	8.654	24,0	11.302	31,3	10.115	28,0	6.015	16,7	36.086
	2006	8.555	23,7	11.187	31,0	10.319	28,6	6.074	16,8	36.135
Emmen	2005	25.820	23,8	35.839	33,0	29.648	27,3	17.310	15,9	108.617
	2006	25.559	23,5	35.366	32,6	30.010	27,6	17.654	16,3	108.589
Hoogeveen	2005	13.412	24,9	17.926	33,3	14.074	26,1	8.474	15,7	53.886
	2006	13.354	24,7	17.876	33,0	14.310	26,4	8.610	15,9	54.150
Meppel	2005	7.419	24,4	10.634	35,0	7.959	26,2	4.385	14,4	30.397
	2006	7.488	24,5	10.478	34,3	8.130	26,6	4.443	14,5	30.539
Midden-Drenthe	2005	8.258	25,0	10.080	30,6	9.510	28,8	5.136	15,6	32.984
	2006	8.270	24,8	10.007	30,1	9.785	29,4	5.220	15,7	33.282
Noordenveld	2005	7.590	23,9	9.085	28,6	9.454	29,8	5.583	17,6	31.712
	2006	7.533	23,9	8.697	27,5	9.555	30,3	5.788	18,3	31.573
Tynaarlo	2005	8.003	24,8	8.728	27,0	9.561	29,6	6.009	18,6	32.301
	2006	7.801	24,4	8.412	26,3	9.712	30,4	6.052	18,9	31.977
Westerveld	2005	4.394	23,0	5.311	27,8	5.642	29,5	3.784	19,8	19.131
	2006	4.358	22,6	5.242	27,2	5.750	29,9	3.906	20,3	19.256
De Wolden	2005	6.152	25,8	7.027	29,5	6.699	28,1	3.966	16,6	23.844
	2006	6.097	25,6	6.818	28,7	6.817	28,7	4.055	17,0	23.787
Drenthe	2005	118.026	24,4	152.966	31,6	134.421	27,8	77.956	16,1	483.369
	2006	117.588	24,3	150.560	31,1	136.885	28,3	79.448	16,4	484.481
Nederland	2005	3.987.957	24,5	5.775.548	35,4	4.253.351	26,1	2.288.670	14,0	16.305.526
	2006	3.975.626	24,3	5.704.537	34,9	4.323.588	26,5	2.330.459	14,3	16.334.210
Bron: CBS Statline										

**Tabel A2 Aantal huishoudens naar samenstelling
2005 (absoluut)**

	gehuwd/ samen- wonend: geen kinderen	gehuwd/ samen- wonend: wel kinderen	éénouder- huishouden	éénouderhuis- houden: 2 kinderen of meer	éénper- soonshuis- houden	overig huishouden	Totaal	aantal personen per huishouden
Aa en								
Hunze	3.996	3.399	2.527	165	2.456	33	10.374	2,4
Assen	8.086	7.903	8.862	741	8.523	119	26.704	2,3
Borger- Odoorn	4.079	3.665	2.414	208	2.373	30	10.680	2,4
Coevorden	5.184	4.938	3.961	299	3.767	63	14.903	2,4
Emmen	15.205	14.456	13.193	1.122	12.372	235	45.790	2,3
Hoogeveen	7.048	7.291	6.353	537	5.915	93	22.036	2,4
Meppel	4.144	3.951	4.264	309	4.132	51	13.085	2,3
Midden- Drenthe	4.644	4.627	3.378	244	3.274	44	13.290	2,5
Noordenveld	4.877	4.151	3.584	236	3.326	44	13.263	2,4
Tynaarlo	4.683	4.207	3.620	281	3.222	45	13.193	2,4
Westerveld	3.025	2.433	2.192	119	2.172	26	7.978	2,4
De Wolden	3.270	3.426	2.248	174	2.143	25	9.359	2,5
<i>Drenthe</i>	<i>68.211</i>	<i>64.447</i>	<i>6.158</i>	<i>4.435</i>	<i>56.596</i>	<i>808</i>	<i>200.655</i>	<i>2,4</i>
<i>Nederland</i>	<i>2.062.321</i>	<i>2.087.168</i>	<i>262.189</i>	<i>181.935</i>	<i>2.449.378</i>	<i>47.974</i>	<i>7.090.965</i>	<i>2,3</i>

Bron: CBS Statline

Tabel A.3 Werkgelegenheid naar grootteklassen en vestigingen Drenthe 2005

sector	grootteklasse bedrijven (in fulltime banen)			Totaal	aantal vestigingen
	0 t/m 9	10 t/m 99	> 100		
Landbouw	10,8	1,0	0,2	12,0	4,7
Industrie	2,7	9,1	18,4	30,2	1,5
Bouw	4,4	7,3	2,6	14,3	2,4
Handel	15,8	15,4	3,9	35,0	6,8
Horeca	3,9	3,5	0,9	8,2	1,4
Transport/communicatie	1,8	4,0	2,5	8,3	0,9
Financiële instellingen	1,1	2,1	1,4	4,5	0,5
Zakelijke diensten	7,8	6,0	5,3	19,1	4,8
Overheid	0,1	2,1	10,7	12,8	0,1
Onderwijs	1,6	6,7	2,7	11,0	0,9
Zorg	3,2	6,6	22,2	32,0	1,4
Overige diensten	4,3	2,3	1,5	8,1	2,5
TOTAAL	57,3	66,0	72,2	195,4	27,7

Bron: Lisa 2005

Bijlage 4 Kenmerken van de onderzoeksgroep van het Drents Panel

In deze bijlage wordt in het kort enkele kenmerken weergegeven van de leden van het Drents Panel. Aan de respondenten van 18 jaar en ouder zijn vragen gesteld over de onderdelen:

- rondkomen, betalingsachterstanden en noodzakelijke uitgaven (paragraaf 3.2.5)
- sociale uitsluiting (paragraaf 3.3)
- vermaatschappelijking van zorg (hoofdstuk 5)

Kenmerken van de onderzoeksgroep (n= 1341)	
kenmerken	percentage
<i>geslacht</i>	
man	48,5%
vrouw	51,5%
<i>leeftijdsklasse</i>	
18 t/m 29 jaar	16,6%
30 t/m 49 jaar	36,8%
50 t/m 64 jaar	25,9%
65 jaar en ouder	20,6%
<i>opleidingsniveau*</i>	
laag	20,8%
midden	49,4%
hoog	28,2%
<i>regio*</i>	
midden Drenthe	24,5%
zuid-oost Drenthe	35,5%
zuid-west Drenthe	25,0%
noord Drenthe	13,2%

* Door een paar ontbrekende antwoorden is de som niet 100%.

Bijlage 5 Onderdeel vragenlijst aan het Drents Panel

Voor de 18-plussers volgt nu een aantal vragen over sociale betrokkenheid.

34. Wat is op dit moment uw belangrijkste dagbezigheid?

- _{1.} ik heb een betaalde baan
- _{2.} ik doe aan (onbetaald) vrijwilligerswerk
- _{3.} ik verleen mantelzorg (onvrijwillige zorg aan partner, familie of bureu)
- _{4.} ik ga naar school
- _{5.} ik doe het huishouden
- _{6.} ik ben met pensioen, vut
- _{7.} anders

35. Hoe vaak hebt u contact met familie, vrienden of goede kennissen?

- _{0.} (vrijwel) dagelijks
- _{1.} minstens 1 keer per week
- _{2.} 2 keer per maand
- _{3.} 1 keer per maand
- _{4.} minder dan 1 keer per maand
- _{5.} zelden of nooit

36. Bent u: *(meerdere antwoorden zijn mogelijk)*

	ja	nee
a. lid van een vereniging, zoals sport, hobby, muziek	☐	☐
b. lid van een politieke of belangenorganisatie zoals Greenpeace	☐	☐
c. actief lid van een kerkgenootschap	☐	☐

37. Hebt u bij de laatste Tweede-Kamerverkiezingen in 2003 gestemd?

- _{1.} ja
- _{2.} nee
- _{3.} weet niet

38. In hoeverre bent u actief betrokken in uw buurt?

- _{1.} ik ben actief betrokken bij mijn buurt
- _{2.} ik ben enigszins betrokken bij mijn buurt
- _{3.} ik ben niet of nauwelijks betrokken bij mijn buurt

39. Gaat u of wilt u binnen 2 jaar verhuizen?

- _{1.} nee
- _{2.} misschien
- _{3.} zou wel willen, kan niets vinden
- _{4.} ja

40. Hoe tevreden bent u over:

	zeer tevreden	tevreden	niet tevreden / niet ontevreden	ontevreden	zeer ontevreden
a. het aantal sociale contacten met familie, vrienden, kennissen?	☐	☐	☐	☐	☐
b. uw woning?	☐	☐	☐	☐	☐
c. uw woonomgeving?	☐	☐	☐	☐	☐
d. de houding van de overheid naar u toe?	☐	☐	☐	☐	☐
e. de houding van anderen naar u toe?	☐	☐	☐	☐	☐
f. uw huishoudinkomen?	☐	☐	☐	☐	☐

41. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

	eens	neutraal	oneens
a. Er is altijd iemand bij wie ik met mijn dagelijkse problemen terecht kan.	☐	☐	☐
b. Ik mis een echt goede vriend of vriendin.	☐	☐	☐
c. Ik voel me wel eens eenzaam.	☐	☐	☐

42. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

	eens	neutraal	oneens	weet niet
a. Ik zou bezwaar maken tegen plannen om mensen met een beperking bij mij in de buurt te laten wonen.	☐	☐	☐	☐
b. Wanneer er iemand met een beperking naast mij woont, wil ik wel één van degenen zijn die hulp biedt als dat nodig is.	☐	☐	☐	☐
c. Ik vind het niet plezierig als ik in een supermarkt door een medewerker met een beperking wordt geholpen.	☐	☐	☐	☐
d. Wanneer een buurtbewoner met een beperking werk zoekt om klusjes in huis te doen, zou ik hieraan meedoen.	☐	☐	☐	☐

Tenslotte stellen wij u een paar vragen die te maken hebben met armoede en minimabeleid.

43. Hoe goed kunt u rondkomen van uw huishoudinkomen?

- ₁ (heel) gemakkelijk
₂ niet gemakkelijk/niet moeilijk
₃ (heel) moeilijk
₄ ik wil geen antwoord geven op deze vraag

44. Heeft uw huishouden in de laatste twaalf maanden achterstand gehad in betaling van:

	ja	nee
a. de huur of hypotheek	☐	☐
b. elektriciteit-, water- of gasrekeningen	☐	☐
c. op afbetaling gekochte artikelen	☐	☐

45. Heeft uw huishouden voldoende geld om:

	ja	nee
a. tenminste om de dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis te betalen?	☐	☐
b. regelmatig nieuwe kleren te kopen?	☐	☐
c. uw huis goed te verwarmen?	☐	☐
d. versleten meubelen te vervangen door nieuwe?	☐	☐
e. jaarlijks een week op vakantie te gaan?	☐	☐

Bijlage 6 Ontwikkeling van het aantal aangesloten verenigingen per sportbond (in indexcijfers, 1990 = 100)

	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	2001	aantal aangesloten clubs (2001)
Ned. Bond voor Aangepast sporten ^a	100	101	133	120	133	141	148	153	164	162	189	640
Ned. American Football Federatie	100	100	100	76	65	100	100	100	100	47	47	8
Kon. Ned. Atletiek Unie	100	101	103	104	105	106	105	106	106	105	107	275
KNAC Nationale Autosport Federatie	100	94	89	86	82	85	80	85	89	91	91	72
Ned. Badminton Bond	100	100	97	96	95	91	91	86	81	79	74	635
Kon. Ned. Baseball en Softball Bond	100	98	101	99	99	95	93	90	88	88	83	186
Ned. Basketball Bond	100	98	96	95	95	89	93	88	89	95	84	417
Ned. Beugel Bond	100	100	100	97	91	94	94	94	94	103	97	34
Kon. Ned. Biljart Bond	100	101	101	101	109	106	107	115	118	117	103	1.957
Bob en Sleebond Nederland ^b	100	100	100	300	400	400	400	300	300	400	300	4
Ned. Boks Bond	100	98	87	87	86	86	88	90	87	84	75	65
Ned. Bowling Federatie	100	102	102	101	101	101	98	99	101	97	102	147
Ned. Indoor en Outdoor Bowls Bond												50
Ned. Brandweer Sportbond	100	100	100	100	143	113	118	115	176	186	125	100
Ned. Bridge Bond	100	102	105	108	115	117	119	121	125	124	122	1.088
Ned. Casting Federatie	100	100	100	67	67	100	100	133	167	133	133	4
Ned. Cricket Bond	100	104	109	109	106	104	109	106	106	100	100	69
Ned. Culturele	100	95	99	107	112	119	126	139	137	137	148	218

Sportbond												
Ned. Curling Bond	100	120	100	100	100	100	100	80	100	80	80	4
Kon. Ned. Dam Bond	100	99	101	94	93	93	92	90	88	86	82	306
Ned. Alg. Danssport Bond ^b												282
Ned. Darts Federatie	100	138	163	163	163	169	169	169	169	175	168	27
Ned. Sportb. v.m.m. Verstand. Handicap	100	100	100	100	100	117	134	134	135	135	-	-
Ned. Go Bond ^b	100	96	107	107	100	93	89	85	119	89	88	24
Ned. Golf Federatie	100	100	117	122	128	139	143	145	150	152	152	166
Kon. Ned. Gymnastiek Unie ^c	100	100	98	96	95	94	94	92	91	88	86	1.245
Ned. Handbal Verbond	100	96	44	94	91	89	87	84	82	81	80	492
Ned. Handboog Bond	100	100	99	100	100	99	99	100	99	97	93	259
Sticht. Ned. Hippische Sportbond	100	100	100	104	98	99	102	103	104	105	107	2.535
Kon. Ned. Hockey Bond	100	100	100	100	99	98	98	98	96	95	94	308
Ned. Jeu de Boules Bond	100	102	106	109	110	112	113	113	112	112	109	222
Judo Bond Nederland	100	99	98	96	100	99	99	102	99	100	101	743
Kon. Ned. Kaats Bond ^d	100	99	98	98	92	87	84	84	84	86	86	127
Ned. Kano Bond	100	103	110	109	109	113	113	113	113	113	100	89
Karate Do Bond Ned.	100	105	105	99	86	94	90	89	89	89	100	204
Kon. Ned. Kegel Bond ^b	100	97	95	93	92	88	85	85	85	85	71	580
Ned. Klim- en Bergsport Vereniging ^e	100	100	117	100	100	100	100	8	8	8	8	1
Fed. van Klootschieters en Kogelwerpers	100	100	100	100	100	112	112	112	112	112	105	80
Kon. Ned. Kolf Bond	100	100	100	94	100	100	103	94	94	92	92	33

Kon. Ned. Korfbal Verbond ^f	100	99	98	95	94	95	93	92	92	89	84	589
Kon. Ned. Krachtsport en Fitnessfed. ^g	100	92	83	72	66	72	62	62	64	64	160	85
Ned. Kruisboog Bond ^b	100	92	99	95	98	97	96	97	92	97	96	88
Kon. Ned. Lawn Tennis Bond	100	101	101	102	104	104	104	105	105	105	105	1.804
Kon. Ned. Ver. voor Luchtvaart	100	93	96	98	91	89	90	91	85	96	100	238
Federatieve Ned. Midgetgolfbond	100	93	90	87	87	87	80	78	77	77	73	44
Kon. Ned. Motorboot Club	100	97	97	94	88	85	82	74	74	65	73	25
Kon. Ned. Motorrijders Vereniging	100	99	96	96	96	96	96	99	99	93	88	275
Ned. Onderwatersport Bond	100	100	102	105	107	118	114	116	118	117	115	254
Fed. Oosterse Gevechtkunsten ^h	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	10
Ned. Politie Sportbond	100	100	90	62	48	47	47	47	44	42	42	81
Ned. Racquetball Associatie												6
KNBRD Reddingbrigades Nederland	100	99	101	99	99	98	98	98	98	99	99	179
Kon. Ned. Roei Bond	100	100	100	102	102	103	104	109	109	111	111	100
Ned. Rolschaats-, Bandy- en Skeelerfed. ⁱ	100	100	100	100	96	96	96	96	96	243	317	73
Ned. Rugby Bond	100	100	101	102	102	102	100	99	98	98	94	94
Kon. Ned. Schaak Bond	100	99	99	99	98	98	97	97	99	98	99	626
Kon. Ned. Schaatsenrijders Bond	100	100	101	103	101	102	103	104	104	104	103	758
Kon. Ned. Alg. Schermbond	100	100	104	109	106	103	103	99	100	93	91	61
Kon. Ned.	100	100	111	113	116	119	120	120	121	122	110	682

Schutters Associatie												
Alg. Ned. Sjoelbond	100	99	98	100	106	105	102	106	105	108	110	109
Ned. Ski Vereniging	100	100	103	103	103	103	103	176	224	168	162	60
Ned. Studenten Sportstichting ^j	100	102	105	107	109	111	114	116	118	121	121	425
Squash Bond Nederland ^b	100	96	98	100	100	123	123	138	155	150	138	159
Taekwondo Bond Ned.	100	102	103	111	113	112	115	111	108	109	114	170
Ned. Tafeltennis Bond	100	97	97	95	92	91	85	84	83	79	77	694
Ned. Toer Fiets Unie	100	214	102	102	103	102	104	104	108	108	114	461
Ned. Touwtrek Bond	100	92	88	80	81	83	78	71	69	67	64	66
Ned. Triathlon Bond	100	105	225	249	228	226	291	300	251	177	177	154
Kon. Ned. Voetbal Bond	100	96	95	78	76	75	75	73	68	66	64	3.918
Ned. Volleybal Bond	100	101	101	99	99	95	90	89	87	86	87	1.534
Sportbond Moderne Vijfkamp ^k	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	67	2
Ned. Wandelsport Bond	100	103	106	108	113	113	114	97	106	106	103	393
Ned. Waterski Bond	100	97	107	121	114	114	134	138	128	131	148	43
Kon. Ned. Watersport Verbond	100	99	99	101	98	99	102	96	96	124	123	469
Kon. Ned. Wielren Unie	100	66	64	59	56	56	57	56	57	58	59	189
Ned. IJshockey Bond	100	126	126	126	116	111	111	168	221	221	247	47
Kon. Ned. Zwem Bond	100	100	99	98	96	96	96	95	94	96	92	474
totaal	100	100	98	97	97	96	96	96	96	95	94	29.598
gemiddeld aantal leden per vereniging ^l	100	102	105	109	110	112	112	116	118	120	124	164

- a. De totalen van de Ned. Invaliden Sportbond, de stichting Watersport met Gehandicapten, de Sportfederatie Visueel Gehandicapten Nederland, en de Kon. Nederlandse Doven Sportbond, en de Ned. Sportbond voor Verstandelijk Gehandicapten zijn vanaf 1978 samengenomen (deze organisaties fuseerden in 1992/1993 tot de Ned. Bond voor Aangepast Sporten en deze in 2001 met de Nederlandse Sportbond voor Verstandelijk Gehandicapten).
- b. De ontbrekende data waarop de indexering gebaseerd is, zijn verkregen middels interpolatie en/of extrapolatie.
- c. De totalen van de Ned. Katholieke Gymnastiek Bond, het Kon. Ned. Gymnastiek Verbond, de Kon. Ned. Gymnastiek bond en het Kon. Ned. Christelijk Gymnastiek Verbond zijn vanaf 1978 samengenomen (de Ned. Katholieke Gymnastiek Bond en het Kon. Ned. Gymnastiek Verbond zijn in 1987 gefuseerd tot Kon. Ned. Gymnastiek Bond en in 1999 zijn de Kon. Ned. Gymnastiek Bond en het Kon. Ned. Christelijk Gymnastiek Verbond gefuseerd tot de Kon. Ned. Gymnastiek Unie).
- d. De totalen van de Kon. Ned. Kaats Bond en de Christelijke Bond Friese Kaatssport zijn vanaf 1978 samengenomen (in 1994 gefuseerd tot de Kon. Ned. Kaats Bond).
- e. De totalen van de Ned. Bergsport Vereniging en de Kon. Ned. Alpen Vereniging zijn vanaf 1978 samengenomen (in 1997 gefuseerd tot de Ned. Klim- en Bergsport Vereniging).
- f. De totalen van het Kon. Ned. Korfbal Verbond en de Ned. Dames Korfbal Bond zijn vanaf 1978 samengenomen (in 1993 gefuseerd tot het Kon. Ned. Korfbal Verbond).
- g. Krachtsport en fitness zijn sinds 1998 ondergebracht binnen de Kon. Ned. Krachtsport en Fitness Federatie, die voorheen de Kon. Ned. Krachtsport Bond heette.
- h. Vanwege ontbrekende data is het aantal verenigingen voor alle jaren gelijkgesteld op 149 (naar aanleiding van dit aantal op het meetmoment in 1994).
- i. De totalen van de Ned. Rolschaats Bond, de Ned. Bandy Federatie en de Skatebond Nederland zijn vanaf 1978 samengenomen (deze organisaties fuseerden in 1999 tot de Ned. Rolschaats-, Bandy- en Skeelerfederatie). Tevens zijn de ontbrekende data waarop de indexering gebaseerd is, verkregen middels interpolatie en/of extrapolatie.
- j. De data waarop de indexering gebaseerd is, zijn moeilijk te achterhalen omdat er pas vanaf 1997 een globale registratie is opgezet van de bij de universitaire sportraden aangesloten verenigingen. Derhalve zijn schattingen gehanteerd die zijn aangereikt door een medewerker van de organisatie.
- k. Vanwege ontbrekende data is het aantal verenigingen waarop de indexering gebaseerd is, voor alle jaren gelijkgesteld op 3.
- l. Deze indexcijfers zijn verkregen op basis van het totaal aantal georganiseerde sporters in het betreffende jaar. De leden van niet-sportaanbieders zijn niet meegerekend.

Bron: NOC*NSF (SLT Statistiek Ledentallen)